

La llengua de l'heroi.

Notes sobre la llengua del segle xx a partir de les traduccions catalanes de *David Copperfield* de Charles Dickens

Francesc Feliu

francesc.feliu@udg.edu

Joan Ferrer

joan.ferrer@udg.edu

Universitat de Girona. Facultat de Lletres
Pl. Ferrater i Mora, 1. 17071 Girona

Resum

Estudi comparatiu de les dues traduccions catalanes publicades de *David Copperfield* de Charles Dickens. La primera de Josep Carner feta l'any 1930 però publicada el 1964 i la segona obra de Joan Sellent del 2003. L'anàlisi mostra que ambdues traduccions, excel·lents, reflecteixen una evolució singular i força accelerada del model de llengua que els traductors fan arribar al seu públic, que és reflex de la complexa història de la llengua catalana del segle xx, que encara s'ha d'escriure.

Paraules clau: història de la llengua catalana, història de les traduccions catalanes, Charles Dickens, *David Copperfield*, Josep Carner, Joan Sellent.

Abstract

A comparative study of the two published Catalan translations of Charles Dickens' *David Copperfield*, the first translated by Josep Carner in 1930 but not published until 1964, and the second by Joan Sellent in 2003. The analysis shows that both translations, magnificent, reflect the unique evolution of the language model that the translators pass on to their readers, an evolution shaped by the complex history of the Catalan language in the 20th century, which is still to be written.

Key words: history of Catalan language, history of Catalan translations, Charles Dickens, *David Copperfield*, Josep Carner, Joan Sellent.

Sumari

1. Notes sobre alguns problemes de traducció	3. Una llengua en la història Bibliografia
2. Observacions sobre la llengua de les traduccions	

Al professor Josep Maria Nadal,
el nostre heroi de la nostra llengua,
pels seus seixanta anys.

A partir del desplegament del model lingüístic proposat per Pompeu Fabra amb l'aval de l'Institut d'Estudis Catalans (*Normes ortogràfiques*, 1913; *Diccionari ortogràfic*, 1917; *Gramàtica catalana*, 1918; *Diccionari general de la llengua catalana*, 1932) al llarg de vint anys en les tres primeres dècades del segle XX, i l'acceptació disciplinada d'aquest per part de la major part de la societat catalana, la llengua disposà d'un codi complet que l'havia de fer apta per a ser un instrument de comunicació comparable a qualsevol altra llengua de cultura d'Europa.

La història dels països de llengua catalana, però, ha estat adversa a la cultura catalana al llarg d'una bona part del segle. La Guerra Civil Espanyola (1936-1939) comportà una llarga etapa de persecució política de la llengua i de prohibició de l'ensenyament del català i en català, a banda de l'absència de la llengua en els mitjans de comunicació de masses fins a partir de finals dels anys setanta del segle XX. La vinguda de grans quantitats de persones castellanoparlants en grans onades migratòries en diversos moments del segle passat va complicar notablement una història lingüística ja prou complexa.

Amb aquest rerefons i amb l'objectiu de mostrar alguns detalls que poden ser significatius de la història de la llengua catalana del segle passat, en aquests papers analitzarem en detall dos testimonis de la història lingüística del català del segle XX a partir de dues traduccions literàries d'un mateix text: el capítol primer «I am born» de la novel·la *David Copperfield* (1849-1850) de Charles Dickens (1812-1870). Pel fet que les dues traduccions han estat fetes per traductors literaris d'altíssima qualitat creiem que d'alguna manera poden servir com a paradigma d'uns determinats models lingüístics que es proposen al públic lector en llengua catalana.

La primera traducció és obra de Josep Carner (1884-1970) i va ser feta l'any 1930¹ tot i que no va ser publicada fins a l'any 1964, sense cap nota que indiqués que es tractava d'una traducció d'«abans de la Guerra». Això vol dir que, segons el criteri dels editors d'Edicions Proa d'aquell llunyà 1964, el treball de traducció i el model de llengua que s'hi proposava es consideraven perfectament vàlids: ens trobem davant d'un paradigma de llengua literària. Joan Triadú, en els articles de comentari de l'actualitat literària del moment que publicava a *Serra d'Or* va escriure: «esbalaïts davant el català indescriptible d'aquests tres volums del millor Dickens i del millor Carner suara apareguts» (1964: 46). Joan Fuster, aquell mateix 1964

1. M. Ortín explica: «La de *David Copperfield*, que va venir a continuació [de *Pickwick*], estava «molt avançada» pel setembre de 1930; el 20 de desembre Carner n'enviava el text a Bofill «per si vols lliurar-lo a Puig i Ferrer contra dues mil cinc-cents pessetes»; el 5 de març de 1931 ja li n'havien fet efectiu el pagament («t'agraïxo vivament el que has fet a base del meu pobre *David Copperfield*»); però set mesos després Carner es queixava que la traducció, «enllestida» i «pagada», «no surt» (2002: 123). Loreto Busquets ja ho sospitava molts anys abans de l'article fonamental d'Ortín, que acabem de citar: «L'any 1964 surt un llibre decisiu [*David Copperfield*], escrit segurament en data molt anterior» (1977: 527).

va escriure: «Si jo fos afeccionat als vaticinis, no m'estaria de predir que els nostres lectors del futur s'acostaran a *David Copperfield* carnerià, no tant per llegir Dickens, com per llegir Carner: o millor encara per llegir l'«idioma» de Carner. I no perdrien el temps, posat que ho fessin» (1964: 13).

És cert que ens trobem davant d'una llengua molt singular pensada per a 1930 i donada a conèixer el 1964, però hem de ser ben conscients que en realitat som en el cor del procés que va dissenyar Fabra per a la llengua literària catalana moderna: «Llavors és quan, per tal d'alliberar-la'n [la llengua literària d'un castellanisme no admès per Fabra], hem de recórrer, sia a un arcaisme, sia a un dialectalisme, sia àdhuc a un neologisme; i solament llavors, àdhuc quan ens trobem davant d'una forta resistència a la incorporació de la innovació, hem d'insistir a mantenir-la en la llengua escrita, i no renunciar-hi sinó quan adquirirem el convenciment que aquella resistència és insuperable. [...] La nostra resistència a mantenir una innovació ha de dependre del que ella representa de guany per a la llengua» (1980: 173). La correspondència de Carner amb el seu amic Jaume Bofill (el «Guerau de Liost» de la poesia) demostra la preocupació del traductor de Dickens pel lèxic, que s'ha d'enquadrar dins de l'estricta ortodòxia fabriana:

Quan et vagarà d'escriure'm desitjaria que em diguessis com es diu en català la *brouette* francesa, o sigui el *wheeling-barrow* anglès, o sigui la *carretilla* castellana: el carretó d'una roda que empren els paletes. Igualment et prego de demanar a en Fabra amb quina mena de joc de cartes que tingui nom català s'identifica o s'emparenta el que els anglesos anomenen *all-fours* o *seven-up*. Tot això és per al *Pickwick*» (carta del 20 de març de 1930) (1995: 86-87).

Marcel Ortín ha descrit amb precisió les característiques de la llengua que emprava Carner en aquell moment de la història de la llengua catalana en què s'havia de convertir en realitat el model destilat pels alambins lingüístics de Fabra:

Dins el propòsit de recreació personal que és comú a totes les seves traduccions, s'hi pot veure una atenció més gran a les qualitats de l'original. Alguns dels criteris de la primera època es mantenen: la subjecció gairebé literal als moviments de la frase, la preocupació per l'eufonia i per la concisió. Les vacil·lacions gramaticals i els castellanismes pràcticament desapareixen. I la preferència per l'arcaisme dona pas a una explotació més sistemàtica de les possibilitats d'expressió «digna» que la llengua mateixa ofereix —o pot ser capaç d'assimilar— en la morfologia de derivació, en el lèxic pròpiament dit i en la fraseologia, aprofitant-hi sempre l'estímul que proporciona la llengua des de la qual tradueix (2002: 129).

Setanta-tres anys després de l'acabament de la traducció de *David Copperfield* feta per Josep Carner i trenta-nou després de la publicació de la dita traducció, un altre gran traductor, que alhora és professor de traducció a la Facultat de Traducció i d'Interpretació de la Universitat Autònoma de Barcelona —Joan Sellent Arús (1948)— publicà (2003) una nova versió d'aquesta novel·la de Dickens. La nova traducció és el volum 3 de la «Biblioteca Pompeu Fabra», dirigida per Lluís Maria Todó i publicada per la Universitat Pompeu Fabra i les Edicions Destino.

Joan Sellent és un traductor prestigiós, d'una obra molt extensa i variada,² i un home que també ha reflexionat sobre el que podríem anomenar l'«art carnerià de traduir» en la història de la traducció catalana:

L'operació de traduir comporta, entre altres servituds, una tensió constant entre la sensibilitat estilística del traductor i el grau de sintonia entre aquesta sensibilitat i la de l'autor traduït. La tensió s'accentua, evidentment, quan aquell qui tradueix és un escriptor amb una obra i un estil consolidats i profundament personals, i augmenten les possibilitats que el producte final es resolgui en benefici del traductor i en detriment de la traducció. Aquest és molt sovint, des del meu punt de vista, el cas de Josep Carner.

Carner és sens dubte un dels millors estilistes que ha donat la literatura catalana, i el seu domini dels recursos de la llengua es pot qualificar d'extraordinari sense cap reserva. Però el seu estil, pel que fa a la selecció lingüística, és profundament idiosincràtic: Carner demostra una tendència a combinar arcaïsmes, gal·licismes, cultismes, formes dialectals i neologismes de collita pròpia que, si desemboca en resultats feliços, és perquè va acompanyada d'una gran habilitat per explotar els recursos sintàctics, rítmics i locucionals del català. Una habilitat que, salvant distàncies de tota mena, potser es podria comparar a la que, al segle XVIII, posseïa Samuel Johnson per harmonitzar una insòlita abundància de llatínismes lèxics amb els mecanismes rítmics i sintàctics més genuïns de la llengua anglesa.

No cal llegir gaires traduccions de Carner per descobrir el protagonisme que hi tenen aquestes marques estilístiques pròpies, encara que estiguin en conflicte amb la consecució d'un efecte equivalent al de l'original. L'equivalència d'estil, en les traduccions carnerianes, no sembla pas que depengui d'una anàlisi textual més o menys aprofundida, sinó únicament del grau de coincidència que hi pugui haver entre l'estil del traductor i el perfil estilístic dels textos que trasllada al català (1998: 24-25).

Justament, en el treball que acabem de citar, aquest professor i professional de la traducció literària ens ofereix també diversos apunts sobre la història de la llengua catalana del segle XX que resulten d'enorme interès per al tema que volem afrontar:

Seria erroni afirmar que tota la producció literària catalana dels últims cinquanta anys s'ha caracteritzat per una submissió incondicional als clixés noucentistes, perquè aquesta afirmació comportaria ignorar l'obra d'una sèrie d'escriptors, des de Sagarra i Josep Pla fins a Mercè Rodoreda o Salvador Espriu, que han anat per camins molt diferents pel que fa al model de llengua i a les concepcions esti-

2. Salman Rushdie, *Els fills de mitjanit* (1987); Paul Auster, *Trilogia de Nova York* (1991); Henry James, *La lliçó del mestre* (1995); Noah Gordon, *El comitè de la mort* (1996); H. G. Wells, *La porta del mur* (1997); Nathaniel Hawthorne, *L'holocaust de la terra* (1997); Mark Twain, *Un ianqui a la cort del rei Artús* (1999); William Shakespeare, *Hamlet* (2000); Edward Bond, *Estiu* (2001); Robert Louis Stevenson, *L'illa del tresor* (2001); Ring Lardner, *Hi ha qui les vol de gel* (2000); William Shakespeare, *Coriolà* (2002); Charles Dickens, *David Copperfield* (2003); Martin McDonagh, *El tinent d'Inishmore* (2003); Arthur Miller, *Panorama des del pont* (2006); Paul Karasik, *Ciutat de vidre* (2007); Oscar Wilde, *El ventall de Lady Windermere* (2007).

lístiques. Però el que sí que es pot dir és que, malgrat l'existència d'aquests models alternatius, una proporció molt important d'escriptors i traductors, amb molta menys solvència literària i lingüística que el noucentista més modest, han vist i continuen veient en aquells clixés un refugi i una coartada fàcil per dissimular les seves limitacions. Els malabarismes lingüístics dels noucentistes es van convertir en marques de «noblesa» literària, i es va anar estenent la tendència a confondre la riquesa de la llengua amb el pastitx incontrolat; entre molts traductors es va consolidar la fal·làcia que el diccionari de sinònims els havia de solucionar no solament els problemes d'estil sinó també els problemes de traducció; o, fent servir la terminologia de Jakobson, que l'eix de la selecció era una font indiscriminada de recursos que es podien combinar arbitràriament sense tenir en compte per res els requeriments concrets de cada gènere, registre o situació creativa. (1998: 28-29).

El nou impuls editorial que va poder agafar la cultura catalana a principi dels anys seixanta, amb l'inici d'una certa permissivitat pel que fa a l'edició en català, va caracteritzar-se, sobretot en el camp de les traduccions, per un afany remarcable de modernitat i eclecticisme en la tria de títols i de gèneres. Però tot el que era eclecticisme i modernitat en l'oferta editorial era hermetisme, estancament i desídia a l'hora de reflexionar sobre els imperatius metodològics i estilístics del procés de traducció. Mentre al Quebec es publicaven manuals d'estilística comparada, als territoris de parla catalana es traduïa a la mercè de la intuïció i de l'aplicació més impune de la llei del «si l'encerto, l'endevino», i amb aquella concepció deformada de la llengua literària que he esmentat abans. Des de les traduccions dels clàssics fins a les col·leccions d'assaig o de novel·la policíaca, dominava un sol model de llengua literària artificiosa i sistemàticament allunyat de la llengua real, amb l'agreujant que els usuaris d'aquest model sovint no estaven en condicions d'harmonitzar-lo amb un domini competent dels recursos més profunds de la llengua. Fent un cop d'ull a les traduccions que s'han publicat en català durant les últimes tres o quatre dècades, és més fàcil trobar un llenguatge realista i acostat a la llengua parlada en qualsevol passatge de la Bíblia de Montserrat que en la traducció d'una novel·la de Hemingway o de Raymond Chandler.

Les traduccions bíbliques i litúrgiques del segle xx mereixerien un capítol a part i un analista molt més competent en la matèria; però m'hi vull referir, ni que sigui molt de passada, perquè penso que són el primer cas d'una empresa traductora que, en el món de les lletres catalanes del segle xx, s'ha plantejat amb rigor l'aplicació d'una metodologia i uns criteris estilístics sistematitzats. Les traduccions dels monjos de Montserrat, juntament amb les de la Fundació Bíblica Catalana i, més recentment, la Bíblia Interconfessional, són un dels exemples més coherents d'aplicació estricta de la normativa fabriana al servei d'una llengua literària alhora digna i natural, realista i despallada d'apriorismes retòrics (1998: 29).

En un passatge d'aquest mateix article, precisament, podem llegir-hi que «la pretensió d'oferir alternatives a les traduccions de Carner —ja no millors o pitjors, sinó, senzillament, il·lustratives de criteris diferents— toparia, segurament, amb els mateixos atacs i les mateixes reticències amb què han estat rebudes les versions shakespearianes de Salvador Oliva» (1998: 30-31). I tanmateix, l'any 2003, Sellent publica la seva versió de *David Copperfield* en què presenta un nou model de traducció que vol superar el model de llengua *sub specie aeternitatis* característic

d'una cultura sotmesa a una altra, que no té accés a l'ensenyament ni als mitjans de comunicació, i que en cert sentit representava la versió de Carner de 1930 publicada l'any 1964:

En l'àmbit literari, la tendència a convertir els gustos estilístics dels noucentistes en models únics i gairebé preceptius, confonent-los molt sovint amb la normativa gramatical estricta, va anar estenent-se cada vegada més entre escriptors, traductors, crítics, gramàtics i públic lector, lligada al convenciment que l'única manera de salvar una llengua dominada era la defensa i promoció dels *big words* i de l'artifici lingüístic més distanciat de la llengua parlada i, de retop, de la llengua dominadora (1998: 28).

Tot seguit presentem en una taula sinòptica uns fragments de l'original de Dickens amb les versions de Sellent i de Carner. A fi de facilitar les referències dins del text hem numerat els paràgrafs de l'original. En negretes remarquem les distintes solucions per què han optat els traductors a fi de resoldre els problemes que a cada pas presenta l'àrdua tasca de traduir.³

Dickens, 1849-1850

CHAPTER 1 I AM BORN

[1] Whether I shall turn out to be the hero of my own life, or whether that station will be held by anybody else, these pages must show. To begin my life with the beginning of my life, I record that I was born (as I have been informed and believe) on a Friday, at twelve o'clock at night. It was remarked that the clock began to strike, and I began to cry, simultaneously.

[2] In consideration of the day and hour of my birth, it was declared by the nurse, and by some sage women in the neighbourhood who had taken a lively interest in me several months before there

Sellent, 2003

CAPÍTOL I NEIXO

SI **SERÉ** JO L'HEROI DE LA MEVA PRÒPIA VIDA O BÉ AQUEST **TÍTOL RECAURÀ** EN ALGÚ ALTRE, aquestes pàgines ho **diran**. Per començar la meua vida pel començament, **constato** que vaig néixer (**així m'ho han explicat**, i així ho crec) **un divendres** a les dotze de la nit. **Van observar** que el rellotge es posava a tocar, i jo a plorar, simultàniament.

Tenint en compte el dia i l'hora del meu naixement, la **llevadora** i unes **dones sàvies del veïnat**, que ja havien començat a interessar-se vivament per mi uns quants mesos abans que hi hagués cap pos-

Carner [1930], 1964

CAPÍTOL PRIMER NEIXO

Si **reixo** a ésser l'heroi de la meua pròpia vida, o bé si aquesta **posició escau** a algú altre, a aquestes pàgines **pertocarà de mostrar-ho**. Començant la meua vida pel començament, **consigno** que vaig néixer (**segons que m'han assabentat** i que jo crec) **en divendres**, a les dotze de la nit. **Fou observat** que vam posar-nos, simultàniament, el rellotge, a sonar; jo, a plorar.

Vist el dia i l'hora de la meua naixença, **fou declarat** per la **vetlladora** i per algunes **sàvies comares veïnes** que ja s'havien interessat vivament per mi uns quants mesos abans d'haver-hi cap possibi-

3. Hem numerat els paràgrafs a fi de facilitar la consulta sinòptica dels diversos textos i n'hem suprimit alguns que no presentaven remarques singulars.

was any possibility of our becoming personally acquainted, first, that I was destined to be unlucky in life; and secondly, that I was privileged to see ghosts and spirits; both these gifts inevitably attaching, as they believed, to all unlucky infants of either gender, born towards the small hours on a Friday night.

[3] I need say nothing here, on the first head, because nothing can show better than my history whether that prediction was verified or falsified by the result. On the second branch of the question, I will only remark, that unless I ran through that part of my inheritance while I was still a baby, I have not come into it yet. But I do not at all complain of having been kept out of this property; and if anybody else should be in the present enjoyment of it, he is heartily welcome to keep it.

[4] I was born with a caul, which was advertised for sale, in the newspapers, at the low price of fifteen guineas. Whether sea-going people were short of money about that time, or were short of faith and preferred cork jackets, I don't know; all I know is, that there was but one solitary bidding, and that was from an attorney connected with the bill-broking business, who offered two pounds in cash, and the balance in sherry, but declined to be guaranteed from drowning on any higher bargain.

sibilitat de **coneixe'ns en persona, van declarar**, en primer lloc, que estava destinat **a ser infeliç a la vida**; i, en segon lloc, que **tindria el privilegi** de veure fantasmes i esperits; **dues facultats** estretament unides, segons creien, a totes les infortunades criatures **de l'un i l'altre sexe nascudes a les hores petites d'un divendres a la nit**.

Del **primer punt** no cal que en digui res, aquí, perquè la història de la meva vida ja **demostrarà, millor que cap altra cosa**, si aquella predicció ha estat verificada o **desmentida pels resultats**. Pel que fa al segon apartat de la qüestió, només observaré que, si no és que vaig ensopegar amb aquesta part de la meva **herència** quan era un **nen de bolquers**, encara és hora que l'hagi d'experimentar. Però **no me'n queixo** en absolut, d'haver estat **privat** d'aquest do; i, si és que hi ha algú altre que **en disfruta actualment, per mi ja se'l pot ben quedar**.

Vaig néixer amb la **mantellina**, la qual va ser posada a la venda, amb un anunci als diaris, al **mòdic preu** de quinze guinees. No sé si és que la gent de mar anava **escassa de diners** en aquella època, o bé **anava escassa de fe** i preferia els **salvavides** de suro; l'únic que sé és que **hi va haver una sola oferta** i la va fer un **agent de canvi i borsa**, que oferia dues lliures esterlines en metàl·lic i **la resta** en xerès, però que, si es tractava de pagar un preu més alt, **renunciava** a la garantia de no **morir ofegat**. En conse-

litat que **féssim mútua coneixença**, en primer lloc que estava destinat **a una vida malastruga**, i, segonament, que **gaudiria del privilegi** de veure fantasmes i esperits: **doblet do** que esqueia inevitablement, segons que elles creien, a tots els infants desgraciats **d'ambdós sexes** que naixien **cap a la matinada, en nit de divendres**.

No em cal dir ací cap paraula sobre el **primer extrem**, perquè **res de millor** que la meva història per a **donar entenent** si aquella predicció va ésser complerta o bé **traïda pels resultats**. Sobre l'altre punt bastarà que observi que, llevat que vaig entrar en possessió d'aquella part del meu **heretament** quan era **infant de bandola**, no hi he entrat fins avui. Però de cap manera **no em dolc** d'haver-ne estat **defraudat**; i si algú altre **es gaudia ara com ara** de la que m'hauria escaigut, **l'invito de tot cor a no deixar-se'n pas**.

Vaig néixer amb una **tela saginera**; fou anunciat més tard als diaris que hom la venia al **preu modest** de quinze guinees. No sé pas si és que la gent de mar en aquella època anava **curta de moneda**, o que li **curtejava** la fe i preferia les **armilles** de suro; només sé que **no va haver-hi sinó una sola oferta**: la d'un **procurador** lligat amb **corredories de canvis**, el qual va oferir dues lliures en metàl·lic i **el ròssec** en xerès, **declinant** de pagar a un preu superior la seguretat de no **negar-se mai**. Per tant,

Consequently the advertisement was withdrawn at a dead loss –for as to sherry, my poor dear mother’s own sherry was in the market then– and ten years afterwards, the caul was put up in a raffle down in our part of the country, to fifty members at half-a-crown a head, the winner to spend five shillings.

I was present myself, and I remember to have felt quite uncomfortable and confused, at a part of myself being disposed of in that way.

The caul was won, I recollect, by an old lady with a handbasket, who, very reluctantly, produced from it the stipulated five shillings, all in halfpence, and twopence halfpenny short –as it took an immense time and a great waste of arithmetic, to endeavour without any effect to prove to her.

It is a fact which will be long remembered as remarkable down there, that she was never drowned, but died triumphant in bed, at ninety-two.

I have understood that it was, to the last, her proudest boast, that she never had been on the water in her life, except upon a bridge; and that over her tea (to which she was extremely partial) she, to the last, expressed her indignation at the impiety of mariners and others, who had the presumption to go «meandering» about the world.

quència, l’anunci **va ser** retirat **sense haver produït més que** despeses –perquè, pel que fa al xerès, la meva pobra mare ja havia posat a la venda el que tenia a casa i, deu anys després, la mantellina **sortia en una rifa** que es va fer **prop d’on vivíem**: cinquanta **postors** a mitja corona **per barba**, i el **guanyador** havia de pagar cinc xílings.

Jo també **hi era present**, i **recordo** que em vaig **sentir bastant incòmode** i bastant **confós** de veure que una part de mi era **despatxada** d’aquella manera. La mantellina la va guanyar, recordo, una **senyora gran** que duia un **cistell** i que, molt **a contracor**, en va treure els cinc xílings estipulats, tot en **monedes** de mig penic, i **n’hi faltaven** dos i mig; i me’n recordo perquè l’esforç **infructuós** de demostrar–l’**hi** va requerir una **immensitat de temps** i una gran **malversació d’aritmètica**. Un fet que **durant molt de temps** serà recordat com a **extraordinari** per aquestes **latituds** és que la **dona** no es va **ofegar** mai, i va morir triomfalment al llit a l’edat de noranta-dos anys. **Tinc entès** que la cosa de què més va **enorgullir-se**, fins a l’**últim moment**, és de no haver estat **sobre** l’aigua ni un sol cop a la vida, **tret** de quan passava per un pont; i que, **mentre prenien** el te (al qual era **extremament addicta**), va expressar sempre, fins al **final**, la indignació que sentia per la impietat dels mariners i d’al-

l’anunci **fou** retirat **sense haver produït sinó** despeses –i, altrament, pel que es refereix a vi de Xerès, ja havia calgut vendre el que havia posseït la meva pobra mare per aquell temps–; i deu anys després, la tela saginera **va ésser oferta en una loteria en aquella part del país**; cinquanta **persones en prengueren bitllets** a mitja corona **per cap**; però havent d’afegir-hi cinc xílings **l’afortunat**.

Jo **hi vaig ésser present**, i **em recordo** que va **causar-me tot de neguit** i de confusió que **hom disposés** d’una part de mi mateix en aquell estil. La tela saginera, em recordo, va tocar a una **vella dama** que portava una **senalleta**, i que molt **de mala gana** en va treure els cinc xílings estipulats, tot en **peces** de mig penic, i **encara mancant-hi** dos penics i mig, com va costar **qui sap el temps** i un **deveçall d’aritmètica** d’intentar demostrar–li–ho: **endebades**, però. És un fet (que en **aquelles terres** serà considerat **notabilíssim**, **per anys i panys**) que la **vella dama** mai no es **negà**, sinó que morí triomfalment al llit a noranta-dos anys. **He sentit dir** que, fins a la **darrereria**, de res no **es gloriava** tant com de no haver estat mai de la vida **damunt** l’aigua, **llevat** que fos passant el pont;

i **tot prenent** el te (al qual era **afeccionadíssima**) va expressar fins a les **acaballes** la seva indignació contra la impietat de mariners i d’altres que **gosa-ven esgarriar-se pels topants de l’univers**.

It was in vain to represent to her that some conveniences, tea perhaps included, resulted from this objectionable practice. She always returned, with greater emphasis and with an instinctive knowledge of the strength of her objection, «Let us have no meandering.»

[5] Not to meander myself, at present, I will go back to my birth.

[6] I was born at Blunderstone, in Suffolk, or «there by», as they say in Scotland. I was a posthumous child. My father's eyes had closed upon the light of this world six months, when mine opened on it. There is something strange to me, even now, in the reflection that he never saw me; and something stranger yet in the shadowy remembrance that I have of my first childish associations with his white grave-stone in the churchyard, and of the indefinable compassion I used to feel for it lying out alone there in the dark night, when our little parlour was warm and bright with fire and candle, and the doors of our house were –almost cruelly, it seemed to me sometimes– bolted and locked against it.

[7] An aunt of my father's, and consequently a great-aunt of mine, of whom I shall have more to relate by and by, was the principal magnate of our

tres que **tenien la presumpció** d'anar a «**vagarejar**» pel món. Era inútil voler-li fer entendre que alguns articles de consum, **potser** incloent-hi el mateix te, eren el resultat d'aquesta **cenurable** pràctica. Ella sempre replicava, encara **amb més èmfasi** i amb una consciència instintiva de la força de la seva objecció: «ja està bé, de vagarejar».

Així és que, per no ser jo qui **vagaregi** ara, tornaré al meu **naixement**.

Vaig néixer a Blunderstone, al comtat de Suffolk, o «**per aquells topants**», que dirien a Escòcia. Vaig ser un fill pòstum. Feia mig any que els ulls del meu pare s'havien tancat a la llum d'aquest món quan els meus s'hi van obrir. **Se'm fa estrany**, fins i tot avui dia, quan penso que ell no em va arribar a veure; i encara més estrany se'm fa el **record imprecís** que tinc de les meves **primeres visites infantils** a la làpida blanca de la seva tomba al cementiri de l'església, i de la indefinible compassió que sentia per aquella tomba solitària enmig de **la nit fosca**, mentre a la nostra saleta hi havia l'**escalfor** i **la llum** de la llar de foc i de les **espelmes**, i les portes de casa nostra se li tancaven –gairebé amb crueltat, pensava jo aleshores– **amb pany i clau**.

Una tia del meu pare, i en conseqüència tia-àvia meva, **de qui aviat** tindrè més coses per relatar, era la principal **potentada** de la nostra fami-

Fou inútil d'indicar-li que alguns articles i **qui sap si** el mateix te, eren obtinguts per aquell costum **vituperable**.

Però ella repetia cada vegada **recalcant-ho més i més**, i amb una noció instintiva de la força de la seva objecció: –Esgarriar-se, no: mai

Però per no **esgarriar-me** jo mateix tornaré a la meva **naixença**.

Vaig néixer a Blunderstone (a Suffolk o «**per allí**», com diuen a Escòcia). Era fill pòstum. Els ulls del meu pare van tancar-se a la llum d'aquest món sis mesos abans que s'hi obrissin els meus.

Trobo quelcom d'estrany, ara i tot, en la idea que no em va veure mai; i quelcom d'encara més estrany, en **la recordança fonedissa** de les meves **primeres impressions infantils** de la blanca làpida del cementiri, i de la compassió indefinible que solia inspirar-me jaient allí fora, tot sol en **la negra nit**, mentre la nostra saleta **era calentona** i **resplendent** del foc i de les **bugies**, i les portes de casa eren **tancades i barrades**: gairebé cruelment, em semblava a vegades, contra la intempèrie.

Una tia del meu pare i, per tant, tia-àvia meva, **de la qual** hauré de tornar a parlar **tot seguit**, era el principal **magnat** de la nostra família. La

family. Miss Trotwood, or Miss Betsey, as my poor mother always called her, when she sufficiently overcame her dread of this formidable personage to mention her at all (which was seldom), had been married to a husband younger than herself, who was very handsome, except in the sense of the homely adage, «handsome is, that handsome does» –for he was strongly suspected of having beaten Miss Betsey, and even of having once, on a disputed question of supplies, made some hasty but determined arrangements to throw her out of a two pair of stairs' window.

These evidences of an incompatibility of temper induced Miss Betsey to pay him off, and effect a separation by mutual consent. He went to India with his capital, and there, according to a wild legend in our family, he was once seen riding on an elephant, in company with a Baboon;

but I think it must have been a Baboo –or a Begum. Anyhow, from India tidings of his death reached home, within ten years.

How they affected my aunt, nobody knew; for immediately upon the separation, she took her maiden name again, bought a cottage in a hamlet on the sea-coast a long way off, established herself there as a single woman with one servant, and was understood to

lia. La senyoreta Trotwood, o senyoreta Betsey, com l'anomenava sempre la meua pobra mare quan conseguia vèncer una mica (cosa que passava molt poc) el **terror** que li causava aquest personatge formidable i **esmentar-la pel nom, s'havia casat** amb un home **més jove que ella**, un home molt afavorit però no precisament en el sentit del conegut adagi que diu: «El més afavorit és qui fa el bé», perquè hi havia **molt fundades sospites** que havia **atonyinat** la senyoreta Betsey, i **fins i tot** que una vegada, **discutint** per una qüestió d'interessos, va fer una sèrie de **passos precipitats** però **decidits** per tirar-la daltabaix d'una finestra d'un segon pis. Aquestes proves d'incompatibilitat de **caràcters** van induir la senyoreta Betsey a **untar-lo amb una bona suma** i tramitar la separació **de mutu acord**. Ell se'n va anar a l'Índia amb el seu capital, i allà, segons una **estrambòtica** llegenda familiar, va ser vist una vegada a **l'om d'un elefant** i acompanyat d'un babuí; però jo penso que devia ser un babuí... o una begum.

Sigui com vulgui, el cas és que al cap de deu anys van arribar de l'Índia **notícies** de la seva mort. No es va saber mai com **van afectar** la meua tia aquestes notícies, perquè, **immediatament** després de la separació, **va tornar a adoptar** el cognom **d'abans de casar-se**, es va comprar una caseta en un llunyà **poble** de la **costa**, s'hi va

senyoreta Trotwood, o la senyoreta Betsey, com la meua pobra mare l'anomenava sempre que sabia dominar prou la seva **temença** d'aquell personatge formidable (com succeïa ben poques vegades) per arribar a **pronunciar-ne el nom, havia pres marit més jove que no pas ella**, el qual era un home bellíssim, llevat, en el sentit de l'adagi casolà: «Bell és qui obra bellament»; perquè van córrer **braves sospites** que havia **apallissat** la senyoreta Betsey, i que **àdhuc** una vegada, per qüestions d'interessos, **molt debatudes**, havia fet alguns **preparatius a corre-cuita**, però amb **determinació** per a tirar-la daltabaix de la finestra d'un segon pis. Aquestes proves d'incompatibilitat de **temperament** induïren la senyoreta Betsey a **comprar-ne la retirada** i a efectuar una separació **per mutu consentiment**. Ell se n'anà a l'Índia amb el seu capital, i allí, segons una llegenda **temerària** que corria per la nostra família, el van veure una vegada **cavalcant un elefant** en companyia d'un babuí; però jo em penso que deu haver estat amb un *babú* o amb una *begum*.

Sigui com sigui, al cap de deu anys ens arribaren de l'Índia **noves** de la seva mort. Com **afectaren** la meua tia, però, ningú no ho sabé, perquè **tantost** separada **havia reprès** el seu nom de **fadrina**, havia comprat una caseta en un **llogarret** del **litoral** quisap-lo lluny, i s'hi havia establert com a soltera, amb una criada; i hom sabia que

live secluded, ever afterwards, in an inflexible retirement. [...]

establir com a dona soltera amb una criada, i sembla ser que va viure **reclosa, per sempre més**, en un retir inflexible. [...]

hi vivia **retirada, d'aleshores ençà**, en una inflexible reclusió. [...]

[10] My mother was sitting by the fire, but poorly in health, and very low in spirits, looking at it through her tears, and desponding heavily about herself and the fatherless little stranger, who was already welcomed by some grosses of prophetic pins, in a drawer upstairs, to a world not at all excited on the subject of his arrival;

La meva mare seia a la vora del foc, però, **delicada de salut i abatuda** com estava, mirava fixament les flames a través de les llàgrimes i pensava **amb pessimisme** en ella i en aquell petit **desconegut orfe de pare**, que ja tenia **unes quantes dotzenes d'agulles profètiques** esperant, en un calaix del pis de dalt, la seva arribada a un món que no mostrava el més petit entusiasme per rebre'l; la meva mare, com dic, **seia a la vora del foc**, aquella tarda clara i **esventada** de març, **molt apocada, molt trista i molt poc segura de poder sobreviure** a la prova **que li queia a sobre**, quan va alçar els ulls, **mentre se'ls eixugava**, i per la finestra de davant seu va veure una senyora estranya que **s'acostava pel jardí**.

La meva mare estava asseguda vora el foc, però **tota malicosa i descoratjada**, mirant-lo a través de les seves llàgrimes i pensant **amb atuíment** en si mateixa i en el petit **inconegut orfe de pare**, a qui esperaven de donar l'enhonorabona, en un món no gens exaltat per la perspectiva de la seva arribada, **algunes grosses d'imperdibles profètics**, en un calaix del pis de dalt. La meva mare, dic, **seia vora el foc** aquella tarda de març, que era tota resplendent i **esventegada**; i se sentia **plena de basarda i de tristot**, i **ben dubtosa d'eixir amb vida** de la prova **imminent**, quan, alçant els ulls, **en eixugar-se'ls**, cap a la finestra del davant, veié una estranya senyora que **tirava jardí amunt**.

[11] My mother had a sure foreboding at the second glance, that it was Miss Betsey. The setting sun was glowing on the strange lady, over the garden-fence, and she came walking up to the door with a fell rigidity of figure and composure of countenance that could have belonged to nobody else.

La meva mare, al segon **cop d'ull**, ja va tenir la premonició certa que era la senyoreta Betsey. El sol ponent, per sobre de **la reixa del jardí**, **il·luminava** aquella estranya **senyora** mentre avançava cap a la porta amb **uns aires i un posat tan rígids i amenaçadors** que no podien pertànyer a ningú més.

La meva mare va tenir, a la segona **llambregada**, segura premonició que es tractava de la senyoreta Betsey. El sol ponent, per damunt **el clos del jardí, arborava la cara** de l'estranya **dama**, que pujà fins a la porta amb **una cruel rigidesa de figura i de posat** que no podia pertànyer a ningú més.

[12] When she reached the house, she gave another proof of her identity. My father had often hinted that she seldom conducted herself like any ordinary Christian; and now, instead of ringing the bell, she

Quan va arribar a la casa va donar una altra prova de la seva identitat. El meu pare **havia insinuat** sovint que aquella dona es comportava molt escasses vegades com els altres cristians; i ara, en

En arribar a la casa va donar una altra prova de la seva identitat. El meu pare, tot sovint, en parlar d'ella, **havia donat entenent** que ben clares vegades es comportava com una cristiana normal; i en

came and looked in at that identical window, pressing the end of her nose against the glass to that extent, that my poor dear mother used to say it became perfectly flat and white in a moment.

[13] She gave my mother such a turn, that I have always been convinced I am indebted to Miss Betsey for having been born on a Friday.

[14] My mother had left her chair in her agitation, and gone behind it in the corner. Miss Betsey, looking round the room, slowly and inquiringly, began on the other side, and carried her eyes on, like a Saracen's Head in a Dutch clock, until they reached my mother. Then she made a frown and a gesture to my mother, like one who was accustomed to be obeyed, to come and open the door. My mother went. [...]

[21] 'Oh tut, tut, tut!' said Miss Betsey, in a hurry. 'Don't do that! Come, come!'

[22] My mother couldn't help it notwithstanding, so she cried until she had had her cry out. [...]

[24] My mother was too much afraid of her to refuse compliance with this odd request, if she had any disposition to do so. Therefore she did as she was told, and did it with such nervous hands

comptes de tocar la campaneta, es va acostar i va mirar per aquella mateixa finestra, **estampint la punta** del nas contra el vidre **fins a tal punt** que la meva pobra mare sempre deia que havia quedat perfectament pla i **perfectament blanc** en un moment.

Va espantar la meva mare **de tal manera**, que sempre he estat convençut que **el fet d'haver nascut** un divendres és un deute que tinc amb la senyoreta Betsey.

La meva mare, **presa de l'esverament**, s'havia alçat i estava en un racó, darrere la cadira. La senyoreta Betsey **es va posar a observar la sala** a poc a poc i **amb aire inquisitiu**; **va començar** per l'altre costat i va anar desplaçant els ulls, com els caps de sarraí dels rellotges holandesos, fins que **es van trobar** amb els de la meva mare. Després **va arrugar el front** i li va fer un gest, com aquell qui està **acostumat** a ser obeït, perquè l'anés a obrir. La meva mare hi va anar. [...]

–**Ei, ei, ei, ei!** –va dir la senyoreta Betsey, **precipitadament**–. Res de plorar! **Vinga, vinga!**

Però la meva mare no se'n podia estar, i va plorar **fins a quedar-se sense llàgrimes**. [...]

La meva mare li tenia massa por per **desobeir** aquella estranya **petició**, suposant que **li hagués passat pel cap de fer-ho**. Va fer, per tant, el que li havia dit, i ho va fer amb unes mans tan nervioses que

aquell punt, en lloc d'estirar la campana, va **acostar-se en aquella** mateixa finestra i va mirar-hi **ho i esclafant la punta** del nas contra el vidre, **fins a un tal extrem**, que la meva pobra mare solia dir que en un moment se li va posar totalment pla i **esblanqueït**.

Allò **trasbalsà en tanta de manera** la meva mare, que sempre he estat convençut que jo devia a la senyoreta Betsey **d'ésser nat** en divendres.

La meva mare, **d'agitada que estava**, s'aixecà de la cadira i es posà darrera d'ella, al racó. La senyoreta Betsey, **tot mirant al volt de la cambra**, d'una manera lenta i **escorcolladora**, va **encetar** l'altre costat i va girar els ulls com faria el cap de sarraí d'un rellotge holandès, fins que **toparen** amb la meva mare. Aleshores **corrugà les celles** i li féu un senyal, com a persona **avesada** a ésser obeïda, perquè li anés a obrir la porta. La meva mare hi va anar. [...]

–**Oh!, oh, on s'és vist!** –va dir la senyoreta Betsey, tota **pressosa**–. No, no: res d'això! **Vejam, vejam.**

La meva mare, tanmateix, no va poder estar-se'n, de manera que va plorar **fins a haver-se ben esplaiat**. [...]

La meva mare estava massa espantada per a **refusar-se a complir** amb aquesta estranya **requesta**, fins i tot si hagués tingut **cap inclinació de fer-ho**. Obeï, doncs, però amb les mans tan nervioses,

that her hair (which was luxuriant and beautiful) fell all about her face.

[25] ‘Why, bless my heart!’ exclaimed Miss Betsey. ‘You are a very Baby!’

[26] My mother was, no doubt, unusually youthful in appearance even for her years; she hung her head, as if it were her fault, poor thing, and said, sobbing, that indeed she was afraid she was but a childish widow, and would be but a childish mother if she lived. In a short pause which ensued, she had a fancy that she felt Miss Betsey touch her hair, and that with no ungentle hand;

but, looking at her, in her timid hope, she found that lady sitting with the skirt of her dress tucked up, her hands folded on one knee, and her feet upon the fender, frowning at the fire.

[27] ‘In the name of Heaven,’ said Miss Betsey, suddenly, ‘why Rookery?’

[28] ‘Do you mean the house, ma’am?’ asked my mother.

[29] ‘Why Rookery?’ said Miss Betsey. ‘Cookery would have been more to the purpose, if you had had any practical ideas of life, either of you.’ [...]

[31] The evening wind made such a disturbance just now, among some tall old elm-trees at the bottom of the gar-

els cabells (uns cabells **preciosos i abundants**) **li va caure per sobre de la cara.**

–Però **Déu del cel** –va exclamar la senyoreta Betsey–, si ets una **criatura!**

La meva mare, sens dubte, **tenia un aspecte insòlitàment juvenil**, fins i tot per la seva edat; va abaixar el cap –com si fos culpa seva, **pobreta**– i va dir, **entre sanglots, que sí, que ja sabia que era massa jove per ser viuda**, i que, si no es moria abans, seria **massa jove per fer de mare**. En la breu pausa que va seguir, li va semblar com si notés que la senyoreta Betsey li tocava els cabells, i amb una mà **no del tot hostil**; però quan se la va mirar, amb aquella **tímida esperança**, es va trobar la **dona asseguda amb el baix del vestit arremangat**, les mans plegades **sobre un genoll** i els peus **sobre** el guardafoc, **mirant fixament les flames amb el front arrugat**.

–En nom del cel –va dir la senyoreta Betsey, **de cop i volta**–, per què «la **Grallera**»?

–Us referiu a la casa, senyora? –**va preguntar** la meva mare.

–Per què «la Grallera»? –va repetir la senyoreta Betsey–. Hauria estat més apropiat «la Graella», si cap dels dos **haguéssiu tingut la més petita idea de les coses pràctiques de la vida**. [...]

El vent **del capvespre**, aleshores, **causava un tal estrèpit** entre **els oms del final del jardí**, que ni la meva mare ni

que el cabell (que era **ufanós i bellíssim**) li va **caure a dolls** damunt la cara.

–**Valga’m Déu!** –exclamà la senyoreta Betsey–. Si sou un **infantó!**

La meva mare, quin dubte té, **era d’un posat joveníssim**, fins i tot per la seva edat. Va inclinar el cap com si ella en tingués la culpa, **pobriřsona**, i va dir **tot sanglotant que ben cert que no era sinó una vídua ben criatura**, i que seria **una mare ben criatura**, si vivia. Durant el breu silenci que va seguir va imaginar que sentia com la senyoreta Betsey li tocava els cabells, i això amb una mà **no pas malagradosa**; perquè quan va mirar-la, en la seva **esperança temorenca**, veié aquella **dama** asseguda, amb les **faldilles arromangades**, les mans plegades **al volt d’un genoll** i els peus **damunt** el guardafoc, **donant una mala mirada a la flama**.

–En nom del cel –va dir **sobtadament** la senyoreta Betsey–, a què treu cap això de **Gralleria**?

–Voleu dir el nom de la casa, senyora? –**va demanar** la meva mare.

–Per què, les gralles? –va dir la senyoreta Betsey–. Hauria estat més enraonat de pensar en les graelles de la cuina, **si haguéssiu tingut, l’un o l’altre, una gota de seny**. [...]

El vent **capvespral armava aleshores tant d’enrenou** entre **alguns oms venerables i altívols del darrer terme**

den, that neither my mother nor Miss Betsey could forbear glancing that way. As the elms bent to one another, like giants who were whispering secrets, and after a few seconds of such repose, fell into a violent flurry, tossing their wild arms about, as if their late confidences were really too wicked for their peace of mind, some weatherbeaten ragged old rooks'—nests, burdening their higher branches, swung like wrecks upon a stormy sea. [...]

la senyoreta Betsey no **es van poder estar** de mirar en aquella direcció.

Mentre els oms **es torçaven els uns cap als altres**, com gegants que **es murmuressin secrets a l'orella**, i després d'uns quants segons de repòs tornaven a **agitar-se violentament**, sacsejant per aquí enllà els seus braços embotgats, com si, en realitat, **les seves últimes confidències** fossin **massa perverses per poder apaivagar els seus esperits**, uns quants nius de gralla, **vells i castigats** per la intempèrie, que resistien a les **branques més altes**, **oscil·laven** com les **restes d'un naufragi en un mar tempestuós**. [...]

del jardí, que ni la meva mare ni la senyoreta Betsey no **van poder abstenir-se de donar-hi una llambregada**. Els oms **es decantaven l'un a l'altre**, com gegants que **es diguessin secrets a cau d'orella**, i al cap d'uns quants segons d'aquell repòs, quan començaven de **trasbalsarse desesperadament**, com si **llurs confidències d'adés fossin massa iniquies**, tament, per a **consentir-los cap serenor d'esperit**, alguns nius **vetustos** de gralles, **malmesos** pel temps, carregats a llurs **branques més sobiranes**, **es gronxaven** com **despulls naufragues** damunt la **mar tempestuosa**. [...]

[36] 'David Copperfield all over!' cried Miss Betsey. 'David Copperfield from head to foot! Calls a house a rookery when there's not a rook near it, and takes the birds on trust, because he sees the nests!'

—**Geni i figura!** —va exclamar la senyoreta Betsey—. **David Copperfield fins a la mort!** D'una casa en diu una gralleria quan no hi ha ni una sola gralla pels voltants, i ja **dóna els ocells per descomptats** només perquè veu els nius!

—És ben bé una pensada de David Copperfield! —crida la senyoreta Betsey—. **De David, fet i pastat!** Batejar una casa amb el nom de gralleria quan no hi ha una gralla pels encontorns, i **refiar-se dels ocells** perquè encara hi ha vist nius!

[37] 'Mr. Copperfield,' returned my mother, 'is dead, and if you dare to speak unkindly of him to me—'

—El senyor Copperfield —va replicar la meva mare— és mort, i si goseu **malparlar-ne** davant meu...

—El senyor Copperfield —replicà la meva mare— és mort, i si goseu **parlar-me'n durament**...

[38] My poor dear mother, I suppose, had some momentary intention of committing an assault and battery upon my aunt, who could easily have settled her with one hand, even if my mother had been in far better training for such an encounter than she was that evening. But it passed with the action of rising from her chair; and she sat down again very meekly, and fainted.

La meva pobra mare, suposo, va tenir la **intenció** momentània de **cometre un delictes d'agressions** contra la meva tia, que **hauria pogut reduir-la** fàcilment amb una sola mà, **encara que** la mare hagués estat molt **més ben preparada** del que ho estava aquell vespre **per a un enfrontament d'aquest tipus**. Però **la cosa no va passar d'aixecar-se de la**

La meva pobra mare, suposo, va tenir algun **propòsit** momentani **d'escomesa i d'agressió** envers la meva tia, que **l'hauria ben sotmesa** amb una sola mà, **baldaament** la meva mare hagués estat **en millor entrenament per a una semblant topada** que no es trobava aquell vespre. Però **li passà amb l'acció d'aixecar-se de la cadira**, i va tornar a seure

cadira; i es va tornar a asseure **molt dòcilment**, i es va **desmaiar**.

tota manyaga, i va **caure en basca**.

[39] When she came to herself, or when Miss Betsey had restored her, whichever it was, she found the latter standing at the window. The twilight was by this time shading down into darkness; and dimly as they saw each other, they could not have done that without the aid of the fire. [...]

Quan **va tornar en si** –o quan la senyoreta Betsey la va haver fet recuperar, fos quina fos de les dues coses–, va trobar aquesta última a peu dret, **ran de finestra. El crepuscle, a hores d'ara, anava deixant pas a la penombra** i, **si encara es veien poc o molt l'una a l'altra, no era sinó gràcies a l'ajuda del foc**. [...]

Quan **es va haver retornat**, o quan la senyoreta Betsey la va haver retornada –fos com fos, va veure com aquesta estava dreta **davant la finestra. El capvespre ja s'aombrava fins a fosquejar; i ni incertament com aleshores es veien no haurien pogut destriar-se, si no hagués estat per l'assistència del foc**. [...]

[41] 'I am all in a tremble,' faltered my mother. 'I don't know what's the matter. I shall die, I am sure!' [...]

–**Tremolo de cap a peus** –va dir la meva mare, **balbucejant**–. No sé què em passa. Em moriré, segur! [...]

–**Tota jo tremolo –barbotejà** la meva mare–. No sé què em passa. Estic segura que em moriré. [...]

[44] 'Of course it will,' said Miss Betsey. 'It's nothing but fancy. What do you call your girl?' [...]

–I és clar que sí –va dir la senyoreta Betsey–. **No són més que cabòries**, tot això. Com li dius, a la noia? [...]

–És clar, que sí –va dir la senyoreta Betsey–. **Tot és imaginació**. Quin nom doneu a la vostra noia? [...]

[46] 'Bless the Baby!' exclaimed Miss Betsey, unconsciously quoting the second sentiment of the pin-cushion in the drawer upstairs, but applying it to my mother instead of me, 'I don't mean that. I mean your servant-girl.' [...]

–**Ai, Déu te faci bona!** –va exclamar la senyoreta Betsey, citant sense adonar-se'n la segona **jaculatòria** del coixí d'agulles del calaix de dalt, però no aplicant-lo pas a mi sinó a la meva mare–. **No vull dir això**: vull dir la **mi-nyona**. [...]

–**Déu beneeixi aquest infant!** –exclamà la senyoreta Betsey, citant sense saber-ho la segona **frase** del coixinet d'agulles del calaix de dalt, però aplicant-la a la meva mare i no pas a mi–. **Poc volia dir això**. Em referia a la **criada**. [...]

[49] 'It's her surname,' said my mother, faintly. 'Mr. Copperfield called her by it, because her Christian name was the same as mine.'

–És el **cognom** –va contestar la meva mare, **d'esma**–. El senyor Copperfield **l'anomenava pel cognom**, perquè **de nom** es diu igual que jo.

–És el seu **nom de casa** –va dir la meva mare, **esllanguidament**–. El senyor Copperfield **la hi anomenava** perquè el seu **nom de fonts** és igual que el meu.

[50] 'Here! Peggotty!' cried Miss Betsey, opening the parlour door. 'Tea. Your mistress is a little unwell. Don't dawdle.'

–Peggotty, **vingui!** –va cridar la senyoreta Betsey, obrint la porta de la saleta–. Te. **La seva mestressa** està una mica indisposada. **No s'encanti**.

–**Vejam**, Peggotty! –cridà la senyoreta Betsey, obrint la porta de la cambra–. Te. **La senyora** està una mica indisposada. **No ens hi encantem**.

[51] Having issued this mandate with as much potentiality as if she had been a

Havent dictat aquesta ordre amb tanta contundència com si hagués estat una auto-

Havent emès aquesta ordre amb tant de poder com si hagués estat una autoritat

recognized authority in the house ever since it had been a house, and having looked out to confront the amazed Peggotty coming along the passage with a candle at the sound of a strange voice, Miss Betsey shut the door again, and sat down as before: with her feet on the fender, the skirt of her dress tucked up, and her hands folded on one knee.

[52] ‘You were speaking about its being a girl,’ said Miss Betsey. ‘I have no doubt it will be a girl. I have a presentiment that it must be a girl. Now child, from the moment of the birth of this girl—’ [...]

[54] ‘I tell you I have a presentiment that it must be a girl,’ returned Miss Betsey. ‘Don’t contradict. From the moment of this girl’s birth, child, I intend to be her friend. I intend to be her godmother, and I beg you’ll call her Betsey Trotwood Copperfield. There must be no mistakes in life with THIS Betsey Trotwood. There must be no trifling with HER affections, poor dear. She must be well brought up, and well guarded from reposing any foolish confidences where they are not deserved. I must make that my care.’

[55] There was a twitch of Miss Betsey’s head, after each of these sentences, as if

ritat reconeguda **en aquella casa d’ençà que era una casa**, i havent tret el cap a fora per corroborar que **l’astorada** Peggotty s’acostava pel passadís amb una espelma a instàncies d’una veu desconeguda, la senyoreta Betsey va tancar la porta **novament** i va tornar a seure igual que abans: amb els peus **sobre** el guardafoc, el baix del vestit arremangat i les mans plegades sobre un genoll.

–**Parlaves de si seria una nena** –va dir la senyoreta Betsey–. Jo no en tinc cap dubte, que serà una nena. **Tinc el presentiment que ha de ser una nena**, i fixa’t bé en el que et dic, filla: **des del mateix instant del naixement** d’aquesta noia... [...]

–Et dic que **tinc el presentiment que serà una nena** –va replicar la senyoreta Betsey–. No em contradiguis. **Des del mateix instant** del naixement d’aquesta noia, filla, **penso ser la seva amiga**. I penso ser la seva padrina, i et prego **que li posis el nom** de Betsey Trotwood Copperfield. Aquesta Betsey Trotwood **no farà cap pas en fals, a la vida**. Ni jugarà ningú amb els seus sentiments, **pobrissona**. La pujaran **com Déu mana**, i no hi haurà perill que **dipositi confiances idiotes** en aquells que no s’ho mereixen. **Ja me’n guardaré jo prou, que això no passi**.

El cap de la senyoreta Betsey **feia com una contracció** després de cada una d’aquestes

reconeguda **en aquella casa d’ençà que aquesta havia estat bastida**, i després de mirar al defora per encarar-se amb **l’esverada** Peggotty, que venia pel passadís amb una bugia en sentir una veu estranya, la senyoreta Betsey tancà la porta **de bell nou**, i seguí igual que abans, amb els peus **damunt** el guardafoc, les faldilles arromangades, i les mans plegades al volt d’un genoll.

–**Dèieu que seria noia** –féu la senyoreta Betsey–. No hi ha cap dubte que ho serà. **Tinc el presentiment que cal que sigui noia**. I bé, filla: **tantost com serà nada** aquesta noia... [...]

–Us he dit que **tinc el presentiment que a totes passes serà noia** –replicà la senyoreta Betsey–. No em contradigueu. **Tantost com** haurà nascut aquesta noia, filla, **hi vull ésser amiga**. Tinc pensat d’èsser-li padrina, i us prego **que l’anomeneu** Betsey Trotwood Copperfield. **No hi ha d’haver enganys a la vida** d’«aquesta» Betsey Trotwood. No jugaran amb el seu cor, **pobreta**. Caldrà pujar-la **molt bé**, i guardar-la molt de **posar cap fe sense solta ni volta** on no serà merescuda. **Això, ho hauré de prendre pel meu compte**.

La senyoreta Betsey **va sacsejar el cap** darrera cadascuna d’aquestes frases, com

her own old wrongs were working within her, and she repressed any plainer reference to them by strong constraint.

So my mother suspected, at least, as she observed her by the low glimmer of the fire: too much scared by Miss Betsey, too uneasy in herself, and too subdued and bewildered altogether, to observe anything very clearly, or to know what to say.

[56] ‘And was David good to you, child?’ asked Miss Betsey, when she had been silent for a little while, and these motions of her head had gradually ceased. ‘Were you comfortable together?’ [...]

[58] ‘What, he spoilt you, I suppose?’ returned Miss Betsey.

[59] ‘For being quite alone and dependent on myself in this rough world again, yes, I fear he did indeed,’ sobbed my mother.

[60] ‘Well! Don’t cry!’ said Miss Betsey. ‘You were not equally matched, child –if any two people can be equally matched– and so I asked the question. You were an orphan, weren’t you?’ [...]

[64] ‘Ha! Poor Baby!’ mused Miss Betsey, with her frown still bent upon the

sentències, com si els seus propis greuges antics es **remoguessin a dintre** seu i **s’hagués de reprimir** per no fer-hi cap **referència més directa**. Això, almenys, és el que va sospitar la meva mare mentre l’observava amb el **tènue parpelleig** del foc: massa espantada per la senyoreta Betsey, **massa angoiada pels seus propis neguits** i, en definitiva, **massa atabalada i perplexa** per poder observar res amb gaire **claredat** o per **saber què dir**.

–I en David **et tractava bé**, nena? –va preguntar la senyoreta Betsey, quan **es va haver estat una estoneta en silenci** i van haver cessat de mica en mica aquells **moviments del cap**–. **Estàveu còmodes, l’un amb l’altre?** [...]

–**Vols dir que et consentia massa, potser?** –va replicar la senyoreta Betsey.

–Ara que torno a estar sola i **haig de tornar a dependre de mi mateixa** en aquest **món tan dur, penso que sí: sí**, em consentia massa –va dir la meva mare, entre sanglots.

–Bé, bé... no ploris, ara! –va dir la senyoreta Betsey–. **No éreu una parella gaire ben conjuntada...** si és que n’hi ha cap, de parella ben conjuntada... i per això t’ho he preguntat. Tu eres òrfena, oi? [...]

–Ha! **Pobra criatura...** –va **murmurar** la senyoreta Betsey, **amb el front arru-**

si la **malgarfissin** els seus greuges antics i **continguéss** qualsevol **referència més transparent** per **coratjosa repressió de si mateixa**. Així, almenys, mentre l’observava a la llum del foc, ho [corregim la lectura errònia «no» de l’edició de 1964] sospità la meva mare, **tota minvada**, massa atemorida per la senyoreta Betsey, **massa perseguida per les seves inquietuds**, i **massa totalment retuda i astorada** per a observar res amb gaire **precisió** o per a **saber tornar resposta**.

–I David **us era ben gentil**, criatura? –demanà la senyoreta Betsey, després que **va haver emmudit per una estona** i les **sacsades del seu cap** van haver-se acabat de mica en mica–. **Vivíeu molt avinguts?** [...]

–**Com!, us aviciava, suposo?** –replicà la senyoreta Betsey.

–Ara que em trobo tota sola i **havent-me de bastar, altra vegada, a mi mateixa** en aquest **món tan agre, sí, em temo que sí, tanmateix** –féu la meva mare, sanglotant.

–Bé, no ploreu! –va dir la senyoreta Betsey–. **No éreu pas massa adients l’un a l’altre**, criatura (si és possible que dues persones «puguin» ésser adients), i per això us ho preguntava. Éreu òrfena, si no m’erro? [...]

–Ah, **pobra criatureta!** –**rumià** la senyoreta Betsey, adreçant encara al foc les

fire. 'Do you know anything?'

[65] 'I beg your pardon, ma'am,' faltered my mother.

[66] 'About keeping house, for instance,' said Miss Betsey.

[67] 'Not much, I fear,' returned my mother. 'Not so much as I could wish. But Mr. Copperfield was teaching me-' [...]

[69] -'And I hope I should have improved, being very anxious to learn, and he very patient to teach me, if the great misfortune of his death' -my mother broke down again here, and could get no farther.

[70] 'Well, well!' said Miss Betsey.

[71] -'I kept my housekeeping-book regularly, and balanced it with Mr. Copperfield every night,' cried my mother in another burst of distress, and breaking down again.

[72] 'Well, well!' said Miss Betsey. 'Don't cry any more.' [...]

[75] This argument had some share in quieting my mother, though her increasing indisposition had a larger one. There was an interval of silence, only broken by Miss Betsey's occasionally ejaculating 'Ha!' as she sat with her feet upon the fender.

gat i sense treure la vista del foc-. Tu saps fer res?

-Perdó... com dieu, senyora? -va fer la meva mare, **balbucejant**.

-**De la casa**, per exemple -va dir la senyoreta Betsey.

-**Poca cosa, més aviat** -va contestar la meva mare. **Molt menys del que** desitjaria. Però el senyor Copperfield me n'ensenyava... [...]

-... i suposo que **hauria mllorat**, tenint en compte **les ganys d'aprendre que tenia**, i la paciència que tenia ell per instruir-me, si la gran desgràcia de la seva mort... -aquí la meva mare **es va tornar a enfonsar, i ja no va poder seguir parlant**.

-**Va, va...** -va dir la senyoreta Betsey-. **No ploris més.** [...]

Aquest argument va tenir **un cert efecte apaivagador** sobre la meva mare, però potser era més fort l'efecte de la seva creixent indisposició. Va haver-hi un **interval** de silenci, només **trencat** per algun «Ha!» ocasional de la senyoreta Betsey, que continuava asseguda amb els peus al guardafoç.

celles corrugades- ¿ **I sabeu alguna cosa?**

-Què volem dir, senyora? -**barbotejà** la meva mare.

-**Del pòndol d'una casa**, per exemple -va dir la senyoreta Betsey.

-**No gaire, em temo** -va respondre-li la meva mare-. **No pas tant com** desitjaria. Però el senyor Copperfield me n'ensenyava... [...]

-I em penso que **hi hauria avançat**, perquè jo **tenia molt de deler d'aprendre**, i ell, **molta de paciència** per a ensenyar, si la gran desgràcia de la seva mort... -I aquí la meva mare **esclafí en plors altra vegada, sense aconseguir de passar endavant**.

-Molt bé, molt bé! -va dir la senyoreta Betsey.

-Tenia el meu dietari sempre al corrent, i cada nit feia balanç amb el senyor Copperfield -digué la meva mare, amb un nou **esclafit de desolació i perdent l'esma** altra vegada.

-**Molt bé, molt bé!** -va dir la senyoreta Betsey-. No ploureu més. [...]

Aquest argument va tenir **alguna influència per a aquietar** la meva mare, bé que la seva creixent indisposició potser va tenir-n'hi més. Hi hagué un **endemig** de silenci, només **romput** per algun ah! ocasional de la senyoreta Betsey, asseguda i amb els peus damunt el guardafoç.

[76] 'David had bought an annuity for himself with his money, I know,' said she, by and by. 'What did he do for you?'

[77] 'Mr. Copperfield,' said my mother, answering with some difficulty, 'was so considerate and good as to secure the reversion of a part of it to me.' [...]

[81] The word was appropriate to the moment. My mother was so much worse that Peggotty, coming in with the teaboard and candles, and seeing at a glance how ill she was, –as Miss Betsey might have done sooner if there had been light enough– conveyed her upstairs to her own room with all speed; and immediately dispatched Ham Peggotty, her nephew, who had been for some days past secreted in the house, unknown to my mother, as a special messenger in case of emergency, to fetch the nurse and doctor.

[82] Those allied powers were considerably astonished, when they arrived within a few minutes of each other, to find an unknown lady of portentous appearance, sitting before the fire, with her bonnet tied over her left arm, stopping her ears with jewellers' cotton. Peggotty knowing nothing about her, and my mother saying nothing about her, she was quite a mystery in the parlour; and the fact of her having a magazine of jewellers' cotton in her pock-

–Sé que **en David s'havia fet una renda vitalícia** amb els seus diners –va dir, al final–. Què va fer, per tu?

–El senyor Copperfield –va contestar la meva mare, amb una certa dificultat– va ser prou bo i prou considerat **per assegurar que una part de la renda revertís sobre mi.** [...]

La paraula «pitjor» era apropiada al moment. La meva mare havia empitjorat tant que Peggotty, **quan va entrar** amb la safata del te i les espelmes i amb un cop d'ull es va adonar **del seu estat deplorable** –cosa que la senyoreta Betsey ja **hauria fet abans**, si hi hagués hagut prou llum–, **va córrer a acompanyar-la** a dalt, a la seva **habitació**, sense perdre ni un segon; i llavors **va enviar** immediatament Ham Peggotty, el seu nebot, que des de feia uns quants dies **estava amagat** a la casa, sense saber-ho la meva mare, per fer de missatger especial en cas d'emergència, a **buscar** la llevadora i el metge.

Aquells poders aliats **van quedar extraordinàriament sorpresos**, en arribar amb una diferència de cinc minuts l'un de l'altre, de trobar una senyora **desconeguda d'aspecte portentós**, asseguda davant del foc, amb el **barret lligat** al braç esquerre i **ficant-se cotó fluix a les orelles**. Com que Peggotty **no en sabia res** i la meva mare **no els en deia res**, constituïa **tot un misteri** en aquella saleta; i el fet que **dugués un paquet de cotó fluix a la**

–Sé que **David s'havia constituït un vitalici** amb els seus diners –va dir al cap de poca estona–. Què va fer per vós?

–El senyor Copperfield –va dir la meva mare, responent amb alguna dificultat– va ésser tan bo i tan considerat, que **va ajustar que me'n revertís una part.** [...]

Aquesta darrera paraula convingua a aquell instant. La meva mare se sentia tan pitjor, que Peggotty, **en arribar** amb la safata del te i els llums, i veient d'un cop d'ull **com estava de malament** –com hauria vist **més dejorn** la senyoreta Betsey, si hi hagués hagut la claror necessària–, la [*corregim la lectura errònia «es» de l'edició de 1964*] **trameté a més córrer** a la seva pròpia **cambrà**, i immediatament **despatxà** Ham Peggotty, el seu nebot, que feia alguns dies que, d'amagat de la meva mare, **havia estat entaforat** a la casa com a missatger especial per a casos d'urgència, a **cercar** la llevadora i el metge.

Aquestes potències aliades **s'astoraren considerablement**, en arribar amb una diferència de cinc minuts, quan trobaren una dama **inconeguda, amb cara de mals averanys**, asseguda davant el foc, amb la **capota fermada** al seu braç esquerre, i **omplint-se les orelles de cotó fluix**. Com que Peggotty **no sabia de què anava aquella aparició**, i la meva mare **no en deia una paraula**, la senyoreta Betsey constituïa **un veritable misteri** a

et, and sticking the article in her ears in that way, did not detract from the solemnity of her presence.

[83] The doctor having been upstairs and come down again, and having satisfied himself, I suppose, that there was a probability of this unknown lady and himself having to sit there, face to face, for some hours, laid himself out to be polite and social. He was the meekest of his sex, the mildest of little men. He sidled in and out of a room, to take up the less space. He walked as softly as the Ghost in Hamlet, and more slowly. He carried his head on one side, partly in modest depreciation of himself, partly in modest propitiation of everybody else.

It is nothing to say that he hadn't a word to throw at a dog. He couldn't have thrown a word at a mad dog. He might have offered him one gently, or half a one, or a fragment of one; for he spoke as slowly as he walked; but he wouldn't have been rude to him, and he couldn't have been quick with him, for any earthly consideration. [...]

[89] 'Nonsense!' replied my aunt, and corked herself again, at one blow.

[90] Mr. Chillip could do nothing after this, but sit and look at her feebly, as she sat

butxaca i s'entaforés aquell article a les orelles d'aquella manera **no restava gens de solemnitat** a la seva presència.

El metge, havent pujat a dalt i tornat a baixar, i havent pogut constatar, suposo, que hi havia alguna probabilitat que aquesta dama **desconeguda** i ell haguessin de seure allà **l'un davant de l'altre** durant unes quantes hores, **va decidir ser educat i sociable**. Era el representant més **dòcil** del seu sexe, l'homenet més **afable** de tots els homenets. Entrava i sortia dels llocs **arrambat a la paret**, per **ocupar menys espai**. Caminava tan **silenciosament** com l'espectre de Hamlet, i més a poc a poc encara. **Anava amb el cap inclinat** cap a un cantó, en part com a senyal de modesta **devaluació** de si mateix, en part com a senyal de modesta propiciació de tota l'altra gent. Dient que **no hauria alçat la veu a un gos** ens quedem curts. No hauria **engegat** una paraula brusca ni a un **gos rabiós**. Potser, a tot estirar, **li hauria ofert una paraula amable**, o mitja, o un **trosset** —perquè parlava **tan a poc a poc** com caminava—, però mai **no li hauria alçat la veu**, ni li hauria **parlat en un to ofès, per res del món**. [...]

—**Romanços!** —va contestar la meva tia, i es va tornar a tapar l'orella **d'una revolada**.

El doctor Chillip, després d'això, **no va poder fer altra cosa que quedar-se-la**

la saleta; i el fet que **portés un magatzem de cotó fluix a la butxaca i es fiqués** així aquell article a l'orella, **no atenuava pas la solemnitat** de la seva presència.

El metge, després d'anar a dalt i de tornar a baix, havent-se convençut, suposo, que era probable que aquella dama **inconeguda** i ell haguessin de restar allí, **cara a cara, per algunes hores, s'esforçà d'ésser polít i sociable**. Era el més **manyac** del seu sexe, el més **benigne** de tots els homenets. Entrava i **eixia de biaix a les cambres** per tal de **no agabellar tant d'espai**. Caminava tan **blanament** com l'espectre de *Hamlet*, i més a poc a poc.

Decantava el cap a una banda, en part com a modesta **depreciació** de si mateix, i en part com a modesta propiciació de tots els altres.

És insuficient de dir que **no tenia ni una paraula per a etzibar a un gos!** No n'hauria **etzibada** una ni a un **gos foll**. **Li n'hauria oferta una dolçament**, o bé mitja, o bé un sol **bocinet**, perquè parlava **tan a pleret** com caminava; però **no li hauria estat descortès**, i no li hauria **estat amatent per cap consideració terrenal**. [...]

—**Infeliç!** —va respondre la meva tia, i va tornar, **d'un sol cop**, a ficar-se el tap.

El senyor Chillip, després d'això, **no va poder fer sinó seure i contemplar-la feble-**

and looked at the fire, until he was called upstairs again. After some quarter of an hour's absence, he returned. [...]

[93] 'Ba-a-ah!' said my aunt, with a perfect shake on the contemptuous interjection. And corked herself as before.

[94] Really –really– as Mr. Chillip told my mother, he was almost shocked; speaking in a professional point of view alone, he was almost shocked.

But he sat and looked at her, notwithstanding, for nearly two hours, as she sat looking at the fire, until he was again called out. After another absence, he again returned. [...]

[102] Mr. Chillip was fluttered again, by the extreme severity of my aunt's manner; so he made her a little bow and gave her a little smile, to mollify her.

[103] 'Mercy on the man, what's he doing!' cried my aunt, impatiently. 'Can't he speak?'

[104] 'Be calm, my dear ma'am,' said Mr. Chillip, in his softest accents. 'There is no longer any occasion for uneasiness, ma'am. Be calm.' [...]

[106] 'Well, ma'am,' resumed Mr. Chillip, as soon as he had courage, 'I am happy to congratulate you. All is now over, ma'am, and well over.'

mirant tot arronsat, mentre ella seia mirant el foc, fins que el van reclamar novament a dalt. **Després d'una absència d'uns quinze minuts, va tornar.** [...]

–Ba-a-ah! –va dir la meva tia, subratllant la interjecció de menyspreu **amb un trèmol perfecte**. I es va tomar a **posar el tap**, com abans.

Realment... realment... tal com va explicar després a la meva mare, el doctor Chillip **va quedar gairebé horroritzat**; parlant només des d'un punt de vista professional, va quedar gairebé horroritzat. Però va continuar allà assegut, mirant-se-la, durant gairebé dues hores, mentre ella mirava el foc, fins que **el van cridar** altra vegada. Després d'una altra absència, va tornar novament. [...]

El doctor Chillip, novament **estremit per la severitat extrema del to** de la meva tia, li va fer **una altra mica de reverència**, acompanyada d'un lleu **somriure**, a veure si l'**aplacava**.

–**Però valga'm Déu!** Què fa, ara, aquest home? –va exclamar la meva tia, impacient–. Que no pot parlar?

–Calmeu-vos, estimada senyora –va dir el doctor Chillip, **amb els seus accents més suaus**–. Ja no hi haurà cap més causa de **neguit**, senyora. Calmeu-vos. [...]

–M'alegro molt –va repetir el doctor Chillip, **així que va recuperar el valor per fer-ho**– de poder **felicitar-vos**, senyora. Ara ja s'ha

ment, asseguda vora el foc, fins que de bell nou van cridar-lo a dalt. **Al cap d'un quart, si fa no fa, va reaparèixer.** [...]

–Baah! –digué la meva tia, **amb una perfecta sacsada** en proferir l'exclamació de menyspreu; i altra vegada es va **ficar el tap**.

Verament, verament, el senyor Chillip, com després va dir a la meva mare, **estava gairebé ofès**; parlant des d'un punt de vista professional, estava gairebé ofès. Però va seure i va contemplar-la, **tanmateix**, durant gairebé dues hores, mentre ella, **del seient estant**, mirava el foc; fins que altra vegada **el van demanar**. Després d'una altra absència, va reaparèixer encara. [...]

Altra vegada **l'extremada severitat del tarannà** de la meva tia **va estordir** el senyor Chillip, de manera que li va fer **una petita reverència** i li adreçà un petit **somris** per **ablanir-la**.

–**Home de Déu**, què penseu! –cridà la meva tia, impacientada–. Parlareu, sí o no?

–Tranquil·litat, benvolguda senyora –va dir el senyor Chillip, **amb la seva entonació més suau**–. Ja no hi ha més ocasió **d'inquietud**. Tranquil·litat. [...]

–Bé, senyora –va reprendre el senyor Chillip, **tantost com en va tenir el coratge**–. Tinc el gust de **donar-vos l'enhorabona**. Tot és aca-

- [107] During the five minutes or so that Mr. Chillip devoted to the delivery of this oration, my aunt eyed him narrowly.
- Durant els cinc minuts **aproximats** que el doctor Chillip **va dedicar a emetre aquest enunciat**, la meva tia el va estar observant **de molt a prop**.
- Durant els cinc minuts, **si fa no fa**, que el senyor Chillip **consagrà a pronunciar el seu parlament**, la meva tia va mirar-lo **de fit a fit**.
- [108] ‘How is she?’ said my aunt, folding her arms with her bonnet still tied on one of them.
- I ella, com està? –va dir la meva tia, **plegant els braços** amb el **barret** encara lligat en un d’ells.
- I com està? –va dir la meva tia, **encreuant-se de braços**, amb la **capota** encara ferma da en un d’ells.
- [109] ‘Well, ma’am, she will soon be quite comfortable, I hope,’ returned Mr. Chillip. ‘Quite as comfortable as we can expect a young mother to be, under these melancholy domestic circumstances. There cannot be any objection to your seeing her presently, ma’am. It may do her good.’
- Doncs bé, **espero que aviat s’haurà refet prou**, senyora –va contestar el doctor Chillip–. En la mesura en què es pugui refer una **jove mare** en aquestes **tristes** circumstàncies domèstiques. No hi ha cap mena d’inconvenient perquè l’aneu a veure **ben aviat**, senyora. Li pot ser bo.
- Bé, senyora; **aviat estarà perfectament confortable, goso esperar** –va respondre el senyor Chillip–; tan confortable com pugui trobar-se una **mare joveçana** en circumstàncies domèstiques tan **aflictives**. No podrà haver-hi cap inconvenient que la vegeu **d’ací a una estoneta**, senyora. Podrà fer-li bé.
- [110] ‘And she. How is she?’ said my aunt, sharply. [...]
- I ella? Com està, ella? –va dir la meva tia, **bruscament**. [...]
- I «ella», com està, «ella»? –va dir la meva tia, **abruptament**. [...]
- [114] My aunt said never a word, but took her bonnet by the strings, in the manner of a sling, aimed a blow at Mr. Chillip’s head with it, put it on bent, walked out, and never came back. She vanished like a discontented fairy; or like one of those supernatural beings, whom it was popularly supposed I was entitled to see; and never came back any more.
- La meva tia no va dir ni una paraula més: va agafar el barret pels **llaços**, com si fos una **fona**, **el va rebotre contra el cap del doctor Chillip**, se’l va posar de gairell, **va sortir** i ja no va tornar. **Es va esfumar** com una fada **descontenta** –o com un d’aquells éssers sobrenaturals que jo, segons **la veu popular**, **representava** que havia de veure–, **i ja no va tornar mai més**.
- La meva tia no va dir ni una paraula, però va agafar la **capota** per les **cintes**, com si fos un **mandró amb el qual volgués apuntar al cap del senyor Chillip**; se’l va posar de gairell, **eixí** i no tornà mai més. **Va esvaïr-se** com una fada **malcontenta**, o com un d’aquells éssers sobrenaturals que la **genteta suposava** que jo tenia el privilegi de veure, **i se’n va anar per sempre**.
- [115] No. I lay in my basket, and my mother lay in her bed; but Betsey Trotwood Copperfield was for ever in the land of dreams and shadows, the tremendous region whence I had so lately trav-
- No. Jo jeia en el meu **cabàs**, i la meva mare jeia en el seu llit; però Betsey Trotwood Copperfield **es va quedar per sempre** a la terra dels somnis i de les ombres, la **tremenda regió de la qual jo**
- Per sempre. Jo era al meu **bressol cisteller**, i la meva mare, al seu llit; però Betsey Trotwood Copperfield **havia anat, per sojornar-hi totsemps**, a la terra dels somnis i de les ombres, la regió **tre-**

elled; and the light upon the window of our room shone out upon the earthly bourne of all such travellers, and the mound above the ashes and the dust that once was he, without whom I had never been.

acabava d'arribar feia tan poc; i la claror de sobre la finestra de la nostra habitació **il·luminava la destinació terrenal de tots aquests viatgers**, i **el monticle** de damunt les cendres i la pols que un dia havia estat **aquell home** sense el qual jo no hauria existit mai.

mebunda de la qual jo havia vingut darrerament; i la llum que venia a la finestra de la nostra **cambrà resplendia damunt la fita terrenal de tota aquella casta de viatgers**, damunt **del caramull** que cobria les cendres i la pols **d'aquell traspassat**, sense el qual jo no hauria mai existit.

Traduir és, sens dubte, un art molt complex, en què la persona que tradueix ha de resoldre de manera pràcticament instantània una successió il·limitada de problemes lingüístics. L'objectiu és aconseguir en la llengua d'arribada —en el nostre cas el català— un efecte similar al que, suposadament, una persona lectora de l'època en què va ser escrit l'original —l'Anglaterra victoriana— devia percebre. L'art dels traductors en ambdós casos és formidable. Una sola frase mostra el desafiament que el text de Dickens presenta als traductors:

The twilight was by this time shading down into darkness; and dimly as they saw each other, they could not have done that without the aid of the fire.

S: El crepuscle, a hores d'ara, anava deixant pas a la penombra i, si encara es veien poc o molt l'una a l'altra, no era sinó gràcies a l'ajuda del foc.

C: El capvespre ja s'aombrava fins a fosquejar; i ni incertament com aleshores es veien no haurien pogut destriar-se, si no hagués estat per l'assistència del foc.

1. Notes sobre alguns problemes de traducció

Els dos traductors catalans del text de Dickens tenen un extraordinari domini d'ambdues llengües i han seguit amb gran fidelitat l'original, evitant al màxim les paràfrasis.⁴ Han posat notes sols en tres ocasions. *Caul* ha estat traduït per Sellent [S] per *mantellina*, amb una nota que explica «és una part de la membrana fetal o sac amniòtic, que cobreix el cap d'algunes criatures al moment de néixer. Segons una antiga superstició popular, aquesta membrana guardava de morir ofegat a qui la posseïa». Carner [C] inventa l'expressió *tela saginera* per traduir el *caul* dickensià. Empra *tela* en l'antic accepció medieval «membrana» i *saginera* en el sentit anatòmic d'epiplò «replec del peritoneu que va d'una víscera a l'altra, unint-les».

La casa on va néixer Copperfield és anomenada *Rookery*. Sellent ho resol correctament com a *la Grallera* «niu de gralles», mentre que Carner, amb *Gralleria* ofereix una versió menys reeixida, atès que el sufix *-eria* s'usa per a la formació de substantius de lloc on s'exerceixen oficis o professions, cosa que no és pas el cas aquí.

4. Cal notar que S ha deixat de traduir els paràgrafs 70 i 71 per efecte d'una confusió visual, atès que ambdós comencen amb els mateixos mots.

Sellent usa *postors* [4], per a designar els compradors de bitllets en un rifa (*persones [que] en prengueren bitllet C*). Sembla que el mot sols és adequat per als licitadors d'una subhasta.

Sembla que s'han produït confusions en la interpretació d'alguns mots: *and he couldn't have been quick with him* [83] és traduït per S com *ni li hauria parlat en un to ofès*; mentre que C ho interpreta com *no li hauria estat amatent*. Aquí sembla que els traductors han hagut d'interpretar *ad sensum* el text, el sentit del qual no acaba de ser clar. *Estar amatent* «estar a punt, disposat», aquí no sembla que acabi de tenir sentit.

Un altre cas similar és *he was almost shocked* [94]: S *va quedar gairebé horritzat*; C *estava gairebé ofès*. S sembla aquí més ajustat a l'original de Dickens.

Tousled [98]: S *maltractar-lo*; C *l'escabellava*. Aquí és C qui és més cenyit a l'anglès.

In the manner of a sling, aimed a blow at Mr. Chillip's head with it [114]: S *com si fos una fona, el va rebotre contra el cap del doctor Chillip*; C *com si fos un mandró amb el qual volgués apuntar al cap del senyor Chillip*. C sembla que ha interpretat millor el text de Dickens.

2. Observacions sobre la llengua de les traduccions

La sinopsi, amb les remarques en negreta que hi hem fet, permet observar gairebé línia per línia els aspectes diferencials més singulars d'ambdues traduccions, que, segons creiem, són uns testimonis realment excel·lents de dos paradigmes que han marcat la llengua catalana al llarg del segle xx. Quins són els aspectes lingüístics i estilístics que fan que ambdós textos es percebin com a tan diferents?

La primera observació que salta a la vista és que les dues propostes se situen dins del sistema establert per Fabra. Cal recordar que Carner s'enorgullia «d'haver estat, cronològicament, el primer ministerial de l'obra de Pompeu Fabra»⁵. Els serrells que s'escapen del que podríem anomenar fabrisme estricte són ínfims: *em temo* [C 59; 67], en un ús pronominal que Fabra no recollí, però que és percebut com a absolutament normal en la nostra llengua espontània.⁶ L'ús de *en disfruta* [S 3] (*enjoyment* que C tradueix per *es gaudia*), verb absent de tots els diccionaris, i que en altre temps era ben viu i perseguit per tots els puristes, és una petita raresa en la traducció de Sellent. Una altra minúcia —per dir-ho a la manera de Coromines— que observem en la versió de C és que *imperdible* (l'agulla) [10] és considerat com a masculí: un ús que nosaltres encara recordem com a habitual, en una època ja reculada en què encara se n'usaven.

Els fenòmens lingüístics que marquen la tessitura dels dos models de llengua representats per les traduccions ja s'intueixen des de la primera línia: *si reïxo a ésser l'heroi* [C 1] enfront de *si seré jo l'heroi* [S 1]. Cal reconèixer que la primera per-

5. Josep CARNER, *El reialme de la poesia*. A cura de Núria Nardi i Iolanda Pelegrí. Barcelona: Edicions 62, 1986, p. 277.

6. El *DIEC-2* (*témer*, accepció 2) no recull tampoc aquest ús, que, en canvi sí que és recollit per Ginebra-Montserrat (1999): *témer* o *témer-se* [una cosa].

sona del present de *reeixir* és molt insòlita en català; entenem que, d'alguna manera, figura com a estandard del model que es proposarà, caracteritzat pel que podríem anomenar l'exuberància lèxica d'una llengua que es vol presentar com a «culta, rica i lliure», per dir-ho a la manera de Salvador Espriu. Davant del que seria el *sermo urbanus* de Barcelona, més aviat esquitit de recursos lèxics, Carner desplega un model de llengua que fa ostentació de riquesa. Tot seguit ho analitzarem de manera detallada. Cal observar, però, que Sellent és en molts casos molt més idiomàtic que no pas Carner, que sovint es deixa arrossegar per la literalitat dels mots de l'anglès original. En aquest sentit, Sellent demostra un domini idiomàtic de la llengua realment superb.

Les llistes que oferim tot seguit volen mostrar les distintes solucions adoptades pels traductors per resoldre els problemes i les tipologies de les solucions, que en conjunt defineixen els models o paradigmes per a la llengua catalana que cada traductor proposa com a model.

a) Exuberància lèxica

Sellent

reaurà [1]
 ho diran [1]
 així m'ho han explicat [1]
 dones sàvies del veïnat [2]
 a ser infeliç a la vida [2]
 tindria el privilegi [2]
 nen de bolquers [3]
 no me'n queixo [3]
 la resta [4]
 el guanyador [4]
 em vaig sentir bastant incòmode [4]
 una senyora gran [4]
 un cistell [4]
 n'hi faltaven [4]
 infructuós [4]
 a l'últim moment [4]
 enorgullir-se [4]
 sobre l'aigua [4]
 tret de [4]
 al final [4]
 vagarejar [4]
 pel món [4]
 censurable [4]
 espelmes [6]
 aviat [7]
 la principal potentada [7]
 molt fundades sospites [7]
 fins i tot [7]
 notícies [7]

Carner

escau
 pertocarà de mostrar-ho
 segons que m'han assabentat
 sàvies comares veïnes
 a una vida malastruga
 gaudiria del privilegi
 infant de bandola
 no em dolc de
 el ròssec
 l'afortunat
 va causar-me tot de neguit
 una vella dama
 una senalleta
 i encara mancant-hi
 endebades
 a la darrerria
 es gloriava
 damunt l'aigua
 llevat que
 a les acaballes
 esgarriar-se
 pels topants de l'univers
 vituperable
 bugies
 tot seguit
 la principal magnat
 braves sospites
 àdhuc
 noves

Sellent

immediatament [7]
 d'abans de casar-se [7]
 poblet de la costa [7]
 *mortalment afrontada [8]
 si se'm dispensa que l'anomeni [9]
 delicada de salut i abatuda [10]
 amb pessimisme [10]
 desconegut [10]
 unes quantes dotzenes d'agulles [10]

 molt poc segura de poder
 sobreviure [10]
 s'acostava pel jardí [10]
 cop d'ull [11]
 fins a tal punt [12]
 va espantar de tal manera [13]
 sala [14]
 amb aire inquisitiu [14]
 va començar [14]
 es van trobar [14]
 va arrugar el front [14]
 acostumat [14]
 aquell plaer hagués estat
 aclaparador [18]
 havia sortit [20]
 desobeir [24]
 petició [24]
 preciosos i abundants [24]
 li van caure [24]
 el baix del vestit arremangat [26]
 va preguntar [28]
 agitar-se violentament [31]
 les seves últimes confidències [31]
 massa perverses [31]
 per poder apaivagar
 els seus esperits [31]
 vells i castigats [31]
 branques més altes [31]
 restes d'un naufragi [31]
 prou gran [35]
 fa molt de temps [35]
 pels voltants [36]
 encara que [38]
 molt dòcilment [38]
 es va desmaiar [38]
 quan va tornar en si [39]
 balbucejant [41]
 és el cognom [49]

Carner

tantost
 de fadrina
 llogarret del litoral
 ofendre mortalment
 hom pot comportar-me d'anomenar
 tota maliciosa i descoratjada
 amb atuïment
 inconegut
 algunes grosses [dotze dotzenes]
 d'imperdibles
 ben dubtosa d'eixir amb vida

 tirava jardí amunt
 llambregada
 fins a un tal extrem
 trabsalsà en tanta de manera
 cambra
 d'una manera escorcolladora
 va encetar
 toparen
 corrugà les celles
 avesada
 que hagués estat un plaer
 curullador
 havia eixit
 refusar-se a complir
 requesta
 ufanós i bellíssim
 li van caure a dolls
 les faldilles arromangades
 va demanar
 trabsalsar-se desesperadament
 llurs confidències d'adés
 massa iníquies
 per a consentir-los cap serenor
 d'esperit
 vetustos, malmesos
 branques més sobiranes
 despulles naufragues
 qui-sap-lo gran
 feia qui sap el temps
 pels encontorns
 baldament
 tota manyaga
 va caure en basca
 quan es va haver retornat
 barbotejà
 és el seu nom de casa

d'esma [49]	esllanguidament
de nom [49]	el seu nom de fonts
l'astorada Peggotty [51]	l'esverada Peggotty
novament [51]	de bell nou
des del mateix instant del naixement [52]	tantost com serà nada
serà una nena [54]	a totes passades serà noia
es remoguessin a dintre seu [55]	com si la malgarfessin
massa atabalada i perplexa [55]	massa totalment retuda i astorada
et tractava bé [56]	us era ben gentil
moviments del cap [56]	sacsades del seu cap
de la casa [66]	del pòndol d'una casa
les ganes d'aprendre que tenia [69]	tenia molt de deler d'aprendre
es va tornar a enfonsar, i ja no va poder seguir parlant [69]	esclafí en plors altra vegada, sense aconseguir de passar endavant
cues arriacades [73]	cues rinxolades
esclat [73]	esclafit
es va tornar a enfonsar [73]	altra vegada aclaparada
un cert efecte apaivagador [75]	alguna influència per a aquietar
abans [81]	més dejorn
van quedar extraordinàriament sorpresos [82]	s'astoraren considerablement
el barret lligat[82]	la capota [capell lleuger de dona fet de palla, de roba atavellada, calada, etc.] fermada
va decidir ser educat i sociable [83]	s'esforçà d'ésser polit i sociable
dòcil [83]	manyac
afable [83]	benigne
sortia dels llocs arrambat a la paret [83]	eixia de biaix a les cambres
per ocupar menys espai [83]	de no agabellar tant d'espai
gos rabiós [83]	gos foll
tan a poc a poc [83]	tan a pleret
aquella brusquedat [87]	aquella bursada
realment [94]	verament
un grunyit tan fort [97]	un tal rebuf contra ell
havent tret el cap [98]	havent sotjat
en un estat d'agitació [98]	tota trاسبalsada
el sacsejava [98]	el trontollava
li esbullava els cabells [98]	li masegava els cabells
li esllenegava la camisa [98]	li malbaratava el blancatge ⁷
no es podia sentir rancorós [99]	no podia servir rancúnia
com si fos una fona [114]	com si fos un mandró ⁸
es va esfumar [114]	va esvair-se

7. *Blancatge* és una paraula forjada per Carner amb el sentit de «conjunt de roba blanca, d'ús personal (roba interior) o domèstic (la roba del llit, de taula); llenceria, bugada»; tradueix l'anglès *linen* (Busquets 1977: 61).

8. *Mandró* és definit pels diccionaris com a «fona». Cal precisar que aquesta definició és incompleta atès que a Calella —el poble on vam néixer els autors d'aquests papers— en les dècades dels

Sellent

descontenta [114]
 la veu popular representava [114]
 el meu cabàs [115]
 es va quedar per sempre [115]
 tots aquests viatgers [115]
 el monticle [115]
 aquell home [115]

Carner

malcontenta
 la genteta suposava
 al meu bressol cisteller
 havia anat per sojornar-hi tostemps
 tota aquella casta de viatgers
 el caramull
 aquell traspasat

b) Expressivitat idiomàtica

a les hores petites [2]
 demostrarà [3]
 en disfruta actualment [3]
 per mi ja s'el pot ben quedar

escassa de diners [4]
 anava escassa de fe [4]
 per barba [4]
 em vaig sentir bastant incòmode [4]
 a contracor [4]
 una immensitat de temps [4]
 una gran malversació
 d'aritmètica [4]
 durant molt de temps [4]
 tinc entès [4]
 potser [4]
 amb més èmfasi [4]
 per aquells topants [6]
 se'm fa estrany [6]
 amb pany i clau [6]
 esmentar-la pel nom [7]
 atonyinat [7]
 untar-lo amb una bona suma [7]
 una estrambòtica llegenda [7]
 sigui com vulgui [7]
 reclosa, per sempre més [7]
 n'havia estat molt [8]
 prova que li queia a sobre [10]
 uns aires i un posat tan rígids
 i amenaçadors [11]
 havia insinuat [12]
 estampint la punta del nas [12]
 presa de l'esverament [14]

cap a la matinada
 donar entenent
 es gaudia ara com ara
 l'invito de tot cor
 a no deixar-se'n pas
 curta de moneda
 li curtejava la fe
 per cap
 va causar-me tot de neguit
 de mala gana
 qui sap el temps
 un devessall d'aritmètica

per anys i panys
 he sentit dir
 qui sap si
 recalcant-ho més i més
 per allí
 trobo quelcom d'estrany
 tancades i barrades
 pronunciar-ne el nom
 apallissat
 comprar-ne la retirada
 una llegenda temerària
 sigui com sigui
 retirada, d'aleshores ençà
 havia estat el seu preferit
 prova imminent
 una cruel rigidesa de figura
 i de posat
 havia donat entenent
 bo i esclafant la punta del nas
 d'agitada que estava

anys seixanta i setanta del segle passat era un mot absolutament viu i significava només «tirador, forqueta als extrems de la qual se subjecten dues tires de goma unides per un tros de cuir, en el qual es posen pedretes o pinyols, que llança estirant les gomes i deixant-les anar brusquement».

senyora de David Copperfield [15]	la senyora David Copperfield
amb un fil de veu [15]	defallida
oi? [17]	veritat?
doncs aquí la tens [19]	doncs ara em veieu
ei, ei, ei, ei! [21]	oh!, oh, on s'és vist!
vinga, vinga! [21]	vejam, vejam
fins a quedar-se sense llàgrimes [22]	fins a haver-se ben esplaiat
deixa'm que et vegi [23]	perquè us pugui veure
li hagués passat pel cap de fer-ho [24]	si hagués tingut cap inclinació de fer-ho
Déu del cel [25]	valga'm Déu
tenia un aspecte insòlitàment juvenil [26]	era d'un posat joventíssim
massa jove per fer de mare [26]	una mare ben criatura
no del tot hostil [26]	no pas malagradosa
sobre un genoll [26]	al volt d'un genoll
mirant fixament les flames amb el front arrugat [26]	donat una mala mirada a la flama
si haguéssiu tingut la més petita idea de les coses pràctiques de la vida [29]	si haguéssiu tingut, l'ún o l'altre una gota de seny
causava un tal estrèpit [31]	armava aleshores tant d'enrenou
no es van poder estar de mirar [31]	no van poder abstenir-se de donar-hi una llambregada
es torçaven els uns cap als altres [31]	es decantaven l'un a l'altre
oscil·laven [31]	es gronxaven
geni i figura! [36]	és ben bé una pensada
Copperfield fins a la mort!	De David, fet i pastat!
si goseu malparlar-me'n [37]	parlar-me'n durament
la cosa no va passar d'aixecar-se de la cadira [38]	li passà amb l'acció d'aixecar-se de la cadira
en un to d'impotència [42]	tota desemparada
no són més que cabòries [44]	tot és imaginació
ai, Déu te faci bona! [46]	Déu beneeixi aquest infant!
no vull dir això [46]	poc volia dir això
ran de finestra [39]	davant la finestra
tremolo de cap a peus [41]	tota jo tremolo
Peggotty, vingui! [50]	vejam, Peggotty!
la seva mestressa [50]	la senyora
no s'encanti [50]	no ens hi encanitem
havent dictat aquesta ordre [51]	havent emès aquesta ordre
en aquella casa d'ençà que era una casa [51]	en aquella casa d'ençà que aquesta havia estat bastida
no farà cap pas en fals [54]	no hi ha d'haver enganys
saber què dir [55]	saber tornar resposta
estàveu còmodes, l'un amb l'altre? [56]	vivíeu molt avinguts?
com Déu mana [54]	molt bé
dipositi confiances idiotes [54]	posar cap fe sense solta ni volta

Sellent

ja me'n guardaré jo prou, que això
no passi [54]
vols dir que et consentia massa,
potser? [58]
aquest món tant dur [59]
no éreu una parella gaire
ben conjuntada [60]
era institutriu i mainadera [63]
em prestava molta atenció [63]
al final em va fer proposicions
de matrimoni [63]
tu saps fer res? [64]
poca cosa, més aviat [67]
com si ell en sabés gaire! [68]
va, va... [72]
no vam tenir ni una sola paraula
de discrepància [73]
va, prou: ja està bé! [74]
hauria pogut ser pitjor [80]
del seu estat deplorable [81]
va córrer a acompanyar-la [81]
una senyora desconeguda d'aspecte
portentós [82]
no hauria alçat la veu a un gos [83]
el cap de gairell [84]
romanços! [89]
d'una revolada [89]
quedar-se-la mirant tot arronsat [90]
després d'una absència d'uns
quinze minuts, va tornar [90]
enfonsar-li l'ànim [97]
amb aquell fort corrent d'aire [97]
era una autèntica figura amb
el catecisme [98]
atesa la circumstància [98]
en el seu to més dòcil [99]
va saltar la meva tia [101]
però valga'm Déu! [103]
amb els seus accents més suaus [104]
arrencar-li allò que hagués de dir
a còpia de sacsejades [105]
va fer tremolar el metge [105]
s'ha acabat bé [105]
de molt a prop [107]
espero que aviat s'haurà refet
prou [109]

Carner

això, ho hauré de prendre
pel meu compte
com!, us aviciava, suposo?

aquest món tan agre
no éreu pas massa adients
l'un a l'altre
m'encarregava dels més petits
va tenir-me moltes atencions
al capdavant se'm va declarar

i sabeu fer alguna cosa?
no gaire, em temo
ell que no en sabia gota!
molt bé, molt bé!
mai no vam tenir-hi una paraula
més enllà de l'altra
apa, a estar-vos-en s'ha dit
hauria pogut manegar-ho pitjor
com estava de malament
trameté a més córrer
una dama inconeguda, amb cara
de mals averanys
no tenia ni una paraula per a etzibar
el cap decantat
infeliç!
d'un sol cop
contemplar-la feblement
al cap d'un quart, si fa no fa,
va reparèixer
arruinar-li el coratge
en un viu corrent
era un veritable lleó per a la doctrina

per la circumstància palesa
de la manera més manyaga
va dir la meva tia, bruscament
home de Déu!
amb la seva entonació més suau
per empènyer-li les paraules a fora

va glaçar-li la sang
tot ha anat bé
de fit a fit
aviat estarà perfectament
confortable, goso esperar

c. Ús de mots derivats

coneixe'ns en persona [1]	féssim mútua coneixença
herència [3]	heretament
naixement [5]	naixença
el record imprecís [6]	la recordança fonedissa
l'escalfor i la llum [6]	calentona i resplendent
terror [7]	temença
esventada [10]	esventegada
perfectament blanc [12]	esblanqueït
precipitadament [21]	tota pressosa
criatura [25]	infantó
pobreta [26]	pobrissona
tímida esperança [26]	esperança temorena
vent del capvestre [31]	vent capvespral
els oms [31]	alguns oms venerables i altívols
pobrissona [54]	pobreta
pobra criatura [64]	pobra criatureta
una jove mare [109]	una mare jovençana
ben aviat [109]	d'ací a una estoneta
tremenda [115]	tremebunda

d) Preferència del passat simple

va ser [4]	fou
van afectar [7]	afectaren
va entrar [99]	entrà

e) Preferència per expressions simples per damunt de les perfrasis

de l'un i l'altre sexe [2]	d'ambdós sexes
millor que cap altra cosa [3]	res de millor
morir ofegat [4]	negar-se
extremament addicta [4]	afecionadíssima
tenien la presumpció [4]	gosaven
es va posar a observar [14]	tot mirant
de cop i volta [27]	sobtadament
que li posis el nom [54]	que l'anomeneu
anava amb el cap inclinat [83]	decantava el cap
li va saltar a sobre [98]	va engrapar-lo
felicitar-vos [105]	donar-vos l'enhorabona

f) Major ús dels clítics

demostrar-l'hi [4]	demostrar-li-ho
l'anomenava pel cognom [49]	la hi anomenava
penso ser la seva amiga [54]	hi vull ésser amiga
per assegurar que una part de la renda revertís sobre mi [77]	va ajustar que me'n revertís una part

Sellent

no els en deia res [82]
li hauria ofert una paraula
amable [83]

Carner

no en deia una paraula
li n'hauria oferta una dolçament

g) Usos de preposicions i altres partícules

vaig néixer un divendres [1]
divendres a la nit [2]
mentre prenia [4]
seia a la vora del foc [10]
mentre se'ls eixugava [10]
quan va arribar [12]
entre sanglots [26]
quan va comprar [30]
quan va entrar [81]
des d'aleshores [105]

vaig néixer en divendres
en nit de divendres
tot prenent
seia vora el foc
en eixugar-se'ls
en arribar
tot sanglotant
en comprar
en arribar
d'aleshores ençà

h) Ús de la passiva

van observar [1]
van declarar [2]
sortia en una rifa [4]
el va triar [30]

fou observat
fou declarat
va ésser oferta en una loteria
va ésser escollit

i) Formes amb negació reforçada

hi va haver una sola oferta [4]
sense haver produït més que [4]
més jove que ella [7]
ja sabia que era massa jove
per ser viuda [26]
era massa bo i tot, amb mi [57]
molt menys del que [67]
no va poder fer altra cosa que [90]

no va haver-hi sinó una sola oferta
sense haver produït sinó
més jove que no pas ella
no era sinó una vídua ben criatura

no era sinó massa bo
no pas tant com
no va poder fer sinó

j) Altres detalls singulars

recordo que [4]
—
de qui [7]

em recordo que
hom disposés [4]
de la qual

k) Ús del tractament de vós

L'escriptor Vicenç Riera Llorca (Barcelona, 1903 - Pineda de Mar, 1991), ens havia explicat que a Barcelona el tractament de *vós* a principi del segle xx s'havia pràcticament extingit —tot i que era viu i vivaç en altres indrets del país— i que, per una

mena de moda que volia caracteritzar una determinada manera de ser catalana singular, es va difondre en el tractament entre homes, en les dècades dels anys vint i trenta (entre les dones, en canvi, segons Riera, no va arrelar mai). Joan Coromines (Barcelona, 1905-Pineda de Mar, 1997) ens havia explicat que Fabra una vegada li «havia donat el *vós*, però no va persistir». Coromines, que era un senyor de Barcelona, sempre tractava a tothom de *vostè* (llevat de la mainada, en les escassíssimes circumstàncies en què tenia ocasió de tractar-ne cap, o dels seus germans, amb els quals emprava el *tu*). En *David Copperfield*, Carner fa que tots els personatges es tractin de *vós*. Sellent, en canvi, que sap que avui és completament insòlit sentir el tractament de *vós*, és més matisat. En el capítol que analitzem, la tia Betsey parla a la mare de David de *tu*; en canvi, la mare s'adreça a aquella dama tractant-la de *vós* [28], cosa que també fa el doctor Chillip [100]. El tractament de *vós* dóna al text un aire antic, molt adequat per a una novel·la d'època victoriana.

Sellent empra també el tractament de *vostè* quan la senyoreta Betsey s'adreça a la criada Peggotty [50].

3. Una llengua en la història

L'anàlisi a què hem sotmès les dues versions catalanes publicades de *David Copperfield* de Charles Dickens ens ha mostrat tot un seguit de forces que han actuat en la llengua catalana del segle xx, després del triomf de la norma establerta per Pompeu Fabra i l'Institut d'Estudis Catalans. La lectura de les dues traduccions aïllades permet detectar que els dos models són, almenys en una primera aproximació, molt diferents. L'anàlisi sinòptica ens ha permès concretar i afinar aquesta primera intuïció i veure en quins aspectes concrets divergeixen.

El primer d'aquests —i possiblement el que més sorprèn— és l'abundància de mots que apareixen en el treball de Carner. Fa la sensació que ens trobem davant d'una versió literària de la vella dita evangèlica del cap de casa que treu del seu tresor coses noves i coses velles (Mateu 13,52): l'escriptor vol desplegar davant d'un públic lector català —que no podia ser educat en la seva llengua ni a l'escola ni a la universitat— tota la riquesa i abundància de béns lèxics de què disposa aquesta llengua perseguida. L'efecte és tremebund (per dir-ho amb una paraula manllevada a la traducció). En la versió de Sellent, en canvi, hem observat que l'expressió lèxica és també rica, però no aclaparadora.

Si la secció del nostre buidatge que hem anomenat «expressivitat idiomàtica» fos un mesurador veraç de la vitalitat del català a principi del segle XXI, hauríem de dir que la salut lingüística és més robusta que mai. La comparació de les dues columnes fa la sensació de trobar-nos davant d'un duel de titans de la llengua, que pugnen per formular l'expressiva llengua anglesa d'època victoriana de Dickens en expressions genuïnament catalanes. Les troballes idiomàtiques són simplement magnífiques en la majoria dels casos.

En les preferències de tipus gramatical, pel que fa a l'ús de morfemes derivatius, de les perífrasis o dels règims preposicionals, en el bandejament del passat simple, de les estructures passives o de la doble negació, és segurament on podem observar-hi tendències lingüístiques més objectivables, i on podríem dibuixar més

fàcilment una «evolució» que ha transformat, en efecte, els usos lingüístics més habituals dels qui escrivim en català.

La llengua de l'heroi d'aquesta història ha experimentat, doncs, una evolució en aparença notable en la segona meitat del segle XX —la nostra anàlisi ho ha deixat ben palès en una bona colla de punts—, però, sobre el paper, ho repetim, la dinàmica i la força expressives genuïnes, internes, de la llengua de la traducció, que accedeix a la publicació i per tant que és susceptible d'influir en la manera de concebre la llengua de les lectores i lectors potencials, és plena d'energia. En quina terra cauran aquestes llavors, però, és el tema d'uns altres papers.

Bibliografia

- BUSQUETS, L. (1977). *Aportació lèxica de Josep Carner a la llengua literària catalana*. Barcelona: Fundació Savador Vives Casajuana.
- CARNER, J. (1986). *El reialme de la poesia*. A cura de Núria Nardi i Iolanda Pelegrí. Barcelona: Ed. 62.
- (1995). *Epistolari de Josep Carner*. 2. A cura d'Albert Manent i Jaume Medina. Barcelona: Curial.
- DICKENS, C. (2003). *David Copperfield*, traducció de Joan Sellent. Barcelona: Universitat Pompeu Fabra / Destino.
- (1964). *David Copperfield. Novel·la*. Traducció de l'anglès per Josep Carner. 3 volums, Barcelona: Proa.
- (1966). *The Personal History of David Copperfield*. Edited by Trevor Blount, Harmondsworth: Penguin.
- DIEC-2: *Diccionari de la llengua catalana. Segona edició* (2007). Barcelona: Institut d'Estudis Catalans.
- FABRA, P. 1980. *La llengua catalana i la seva normalització*. Barcelona: Edicions 62 i «la Caixa».
- FUSTER, J. (1964). «Pròleg». A: J. CARNER, *Les bonhomies*. Barcelona: A. C., 7-15.
- GINEBRA, J.; MONTSERRAT, A. (1999). *Diccionari d'ús dels verbs catalans*. Barcelona: Ed. 62.
- ORTÍN, M. (2002). «Els Dickens de Josep Carner i els seus crítics». *Quaderns. Revista de traducció* 7, 121-151.
- (1992). «Les traduccions de Josep Carner». *Catalan Review* VI: 1-2, 401-419.
- SELLENT, J. (1998). «La traducció literària en català al segle XX: alguns títols representatius». *Quaderns. Revista de traducció* 2, 23-32.
- (2004). «Tres típics tòpics». *Quaderns. Revista de traducció* 11, 203-213.
- TRIADÚ, J. (1964). «Comentari mensual: *David Copperfield* traduït per Josep Carner». *Serra d'Or* VI: 10, 46.